

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Michal Kormaňák

Fenomén *skutečně nových stran* v ČR:

**Analýza voličského chování a budoucnost těchto
stran v české politice**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 8. prosince 2015

Děkuji Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi Ph.D. za odborné vedení diplomové práce a všechny poskytnuté rady a názory, které velkou měrou přispěly k napsání této práce. Také děkuji své přítelkyni za podporu, kterou mi při psaní práce poskytovala.

Obsah

Úvod	5
1. Fenomén nových stran v postkomunistické Evropě	11
1.1 Vytváření nových stran v postkomunistické Evropě	11
1.2 Utváření prostoru pro strany nového typu: Anti-establishmentové strany a populismus	13
2. Lucardieho a Sikkův přístup k novým stranám.....	15
2.1 Teoretická východiska	15
2.2 Nové politické strany v české politice po roce 1989	16
2.3 Lucardieho a Sikkův koncept v aplikaci na český stranický systém.....	18
2.3.1 Věci veřejné.....	19
2.3.2 Hnutí ANO	20
2.4 Korupce jako společenský problém v postkomunistických zemích	21
3. Analýza voličského chování v letech 2010 a 2013	22
3.1 Zdroje dat a metodologie.....	22
3.2 Sociodemografický faktor	23
3.3 Socioekonomický faktor	31
3.4 Korupce jako téma a její vliv na volbu strany.....	35
3.5 Vliv příklonu ke společenským tématům na volbu strany	38
4. Budoucnost <i>skutečně nových stran</i> : Je zde stále poptávka?	54
4.1 Zvažování další <i>skutečně nové strany</i> v české populaci	54
4.2 Přitažlivost volebních témat.....	57
4.3 Stává se hnutí ANO <i>etablovanou</i> stranou?	59
4.4 Budoucnost skutečně nových stran v ČR	61
Závěr.....	63
Zdroje a literatura	67
Abstrakt.....	72

Úvod

V posledních dvou volbách do Poslanecké sněmovny (dále PS) v roce 2010 a 2013 jsme byli svědky jevu, který by se dal nazvat jako určité zemětřesení stranického systému v České republice. Zatímco do té doby se v těchto nejdůležitějších volbách v ČR prosazovaly především strany, které se daly definovat na základě klasické socioekonomické štěpné linie (ODS, KSČM, ČSSD) či na základě štěpné linie stát vs. církev (KDU-ČSL), od roku 2010 jsme svědky vzniku fenoménu, pro který současná česká politologie teprve hledá pojmenování. Začínají se zde totiž prosazovat strany, které na první pohled nestojí na žádné silnější ideologické základně a necílí na žádný konkrétní segment společnosti.

V roce 2010 se do PS dostala strana Věci veřejné (VV), která svůj program stavěla především na boji proti korupci, očištění politické kultury v zemi, a s tím spojeným bojem proti etablovaným politickým stranám. V čele strany stály osobnosti, které si jen těžko někdo mohl spojovat s minulými vládami či vrcholnou politikou předchozích let. Přestože se VV netěšily dlouhému úspěchu a po rozkolu uvnitř strany volební výsledek nezopakovaly, v roce 2013 se situace s volebním úspěchem podobné strany opakovala. Roli očišťovatele tuzemské politiky převzalo hnutí ANO, které kromě protikorupčního apelu stavělo svoji pozici na dogmatu „vést stát jako firmu“. V čele této strany stál Andrej Babiš, jeden z nejvlivnějších a nejmajetnějších podnikatelů v ČR. Strana podobně jako VV stavěla především na nepolitických osobnostech.

Kromě dvou zmíněných stran se v roce 2010 dostala do PS i nová strana TOP 09 a v roce 2013 Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (dále Úsvit). Přestože obě strany představovaly do jisté míry projekt *novosti* a Úsvit se poměrně silně vymezoval proti předchozím vládám a obecně politikům, v rámci této práce jsou obě strany ponechány z hlavní analýzy, a to především kvůli jejich charakteristikám, které je odlišují od VV i hnutí ANO. Tyto charakteristiky budou dále popsány v práci podrobněji.

Jak již bylo zmíněno výše, společným jmenovatelem VV i hnutí ANO je fakt, že je lze velmi těžko ideologicky ukotvit. Rétorika obou stran se od počátku stavěla proti dělení na pravici či levici a dbala na argumentaci založené na potřebě řešení skutečných problémů pomocí nepolitických praktik prováděných nepolitiky. Zatímco tedy máme

poměrně dobrou představu o podobě a struktuře elektorátu zavedených stran, analýza voličského chování v kontextu volby *nových* stran je stále výzvou.

Prvním cílem práce je podívat se podrobně s využitím dostupných dat na charakteristiky voličů VV a hnutí ANO a pokusit se definovat typického voliče těchto stran pomocí sociodemografických, socioekonomických či názorových profilů. Druhým cílem pak je podívat se na to, zda po dvou volebních vítězstvích stran založených na podobných charakteristikách stále existuje poptávka po volbě tohoto typu strany. Tento cíl je důležitý z důvodu, abychom pochopili, zda po zkušenosti se dvěma podobnými stranami voliči stále hledají jakousi *nepolitickou* alternativu v rámci českého stranického systému a zda má v budoucnosti strana se stejnými charakteristikami, jako VV či hnutí ANO, šanci uspět.

Hlavní výzkumná otázka tedy zní: *Kdo jsou voliči nových stran a jaká je v současnosti poptávka po těchto stranách?* Po účely práce jsou stanoveny následující hypotézy:

H1: Pro voliče VV a hnutí ANO nejsou typické žádné charakteristiky spočívající ve statisticky výraznějším procentním zastoupení v rámci některé ze sociodemografických či socioekonomických skupin, než je průměr voličů všech stran.

H2: Volbu VV a hnutí ANO výrazně neovlivňuje síla deklarované vyhraněnosti v rámci příklonu k jednomu z pólů u klíčových společenských témat v porovnání s ostatními stranami.

H3: Téma korupce hraje pro voliče VV a hnutí ANO důležitější roli při rozhodování o volbě strany než v případě ostatních stran.

H4: Ve společnosti stále existuje silná poptávka po stranách složených z nepolitických osobností stavějících svůj program na boji proti korupci a očištění politického života země.

H5: Častěji by další novou stranu složenou především z nepolitických osobností, stavějících svůj program na boji proti korupci a očištění politického života země, volili lidé, kteří tak již učinili v minulosti.

V první části práce je analyzován samotný fenomén utváření nových politických stran v postkomunistické Evropě po rozpadu východního bloku. Tento fakt znamenal tvorbu stranických systémů v jednotlivých zemích, což s sebou neslo i vznik nových

politických stran, které mohly navazovat na podobné historické uskupení, či vzniknout v dané zemi zcela nově. Formování stranických systémů v této části Evropy mělo některé společné rysy, přičemž tím nejdůležitějším je socioekonomická štěpná linie, kolem které se většina postkomunistických stran tvořila. V rámci této části je také analyzována proměna stranických systémů těchto zemí a definován potenciál vstupu nových stran do jednotlivých systémů. Zároveň je kladen důraz na proměnu stranických systémů v postkomunistických zemích směrem k anti-establishmentovým stranám, do velké míry založených na populismu.

Jádro druhé části leží v teoretické definici jednotlivých typů nových stran, kterou představili politologové Paul Lucardie (2000) a Allan Sikk (2005). Prvně jmenovaný ve své práci definoval tři typy nových stran, kterými jsou *očišťovatelé*, *mluvčí a proroci*. Jednotlivé typy stran se mohou lišit jak dle tématického zaměření, tak i způsobem vzniku. Sikk Lucardieho doplnil se čtvrtým typem strany, kterým jsou *skutečně nové strany*. Takovýto typ strany se často soustředí na kritiku stávajícího režimu, přítomnost nepolitických osobností a boji proti korupci. V analýze této části je Lucardieho a Sikkův model zasazen do českého politického prostoru, a právě Sikkovy *skutečně nové strany* odpovídají charakteristice předmětu zájmu této práce, tedy stranám VV a hnutí ANO. V této části je rovněž popsána korupce jako fenomén, který ve svém důsledku může ovlivňovat touhu voličů po změně zavedených stran ve volbách, a to právě v kontextu rétoriky a programu obou zmíněných stran.

Třetí část práce představuje samotnou analýzu voličského chování voličů *starých* a *nových* stran ve volbách 2010 a 2013 na základě dat z České volební studie 2010 a 2013, jejichž podrobná metodologie je popsána dále v práci v kapitole 3. Cílem této analýzy je především najít typické charakteristiky spojené s voličským chováním jednotlivých stran, a to především *skutečně nových stran*, definovaných na základě teorie Alana Sikka. Východiskem této analýzy je především předpoklad, že etablované strany mají v rámci svého elektorátu stále znaky postavené na typických 1) sociodemografických charakteristikách; 2) socioekonomických charakteristikách a 3) názorových charakteristikách. Soubor těchto charakteristik pak funguje jako vodítko k segmentaci a definování voličských skupin. Naopak voliči *skutečně nových stran* většinu těchto charakteristik postrádají, a to především kvůli absenci výraznějšího programového průsečíku, který by některou ze skupin odlišil.

Pro samotnou analýzu je použito několik metodologických postupů. První dva body jsou v práci analyzovány pomocí statisticky signifikantních rozdílů mezi procentním zastoupením mezi skupinami (oproti průměru všech voličů) či pomocí korelačních koeficientů. Názorové charakteristiky voličů jsou pak analyzovány pomocí metody Relative Weights Analysis, která funguje podobně jako lineární regresní model a jejíž podrobnější popis je uveden dále v práci. V rámci této části je také podrobněji statisticky analyzován problém korupce, který může být jedním z východisek při definování elektorátů námi zkoumaných stran, přičemž by dle předpokladů měl právě postoj k tématu korupce fungovat jako jediný silnější společný jmenovatel těchto voličů.

Třetí část práce se zaměřuje na zodpovězení otázky, zda je v současné době ve společnosti stále poptávka po nových politických stranách, které by byly tvořeny nepolitickými osobnostmi a jako jedno z hlavních volebních témat by měly boj proti korupci a očištění politické kultury v zemi. V rámci této části jsou analyzována data z výzkumu veřejného mínění na reprezentativním vzorku populace mezi 18-65 lety, jehož otázky byly definovány speciálně pro účely této práce a výsledky nebyly nikde jinde zveřejněny. Podrobná metodologie výzkumu je opět zmíněna dále v práci v kapitole 4. Kromě otázky současné přitažlivosti těchto stran u populace jsou zde také analyzována témata, která by při volbě stran hrála důležitou roli. To vše je zkoumáno mimo jiné i v kontextu voličského chování v roce 2013. Z tohoto důvodu je v této části podrobněji analyzován i možný přerod ve vnímání důležitosti jednotlivých témat voličů hnutí ANO v roce 2015 s ohledem na potenciální možnost, že se toto hnutí postupem času mění ze *skutečně nové strany* na stranu *etablovanou*.

Všechny čtyři části práce tak mají za cíl přispět k současné diskuzi ohledně problematiky vybraných nových stran v české politice a snaží se na základě teoretických východisek analyzovat dostupná data tak, aby byl splněn cíl výzkumu a otestovány výše zmíněné hypotézy.

V rámci použité literatury jsou nejdůležitějšími autory citovanými v této práci již zmínění Lucardie a Sikk, jejichž díla přispěla jako zásadní teoretický podklad pro tento výzkum. Lucardie svoji teorii rozvinul v díle *Prophets, Purifiers and Proluctors: Towards a Theory on the Emergence of New Parties* (2000) ve kterém jsou všechny tři typy nových stran podrobně definovány, přičemž autor uvádí konkrétní příklady

takových stran v současné evropské politice. Sikk doplňuje čtvrtý typ strany ve svém díle *How unstable? Volatility and the genuinely new parties in Eastern Europe* (2005), které je v kontextu této práce stěžejním dílem, jelikož typu stran definovaném Sikkem odpovídají jak VV, tak hnutí ANO.

V rámci české politologie se o analýzu nových stran pokusil politolog Seán Hanley, který klasifikoval nové strany v ČR ve svém článku *Dynamika utváření nových stran v České republice v letech 1996-2010: hledání možných příčin politického zemětřesení* (2011). Přestože Hanley v tomto článku již pracuje s přístupy Lucardieho a Sikka, jeho nevýhodou je fakt, že byl článek napsán již v roce 2011. Hanley tak není schopen ve své práci analyzovat volby v roce 2013, ve kterých slavilo úspěch hnutí ANO. To je důležité především z pohledu celkového kontextu utváření nových stran v ČR, který po posledních volbách do PS dostal obrysy možné rodící se kontinuity v českém stranickém systému.

Z další literatury použité v této práci stojí za zmínku např. článek Fernanda Casala Bértoy, který svou prací *Party systems and cleavage structures revisited: A sociological explanation of party system institutionalization in East Central Europe* (2014) přispěl k pochopení odlišností v rámci formování štěpných linií v postkomunistických zemích v kontextu dynamiky utváření typů nových stran v tomto prostoru. Podobné téma pak řeší i kniha českých autorů Ladislava Cabady, Víta Hlouška a Petra Jurka s názvem *Party Systems in East Central Europe* (2014). Fenomén rozšíření korupce v postkomunistickém prostoru na základě historické zkušenosti s komunistickými režimy, a především pak jejich systémovým nastavením, analyzuje Leslie Holmes ve své knize *Corruption, Post-communism and Neoliberalism* (2006). Důležitou součástí práce jsou i primární zdroje, a to především oficiální programové zásady VV a hnutí ANO, které slouží k analýze klíčových témat obou stran v kontextu jejich komunikace směrem k voličům.

V neposlední řadě je důležité zmínit zdroje, na základě kterých je zpracována analytická část. Klíčové jsou *České volební studie* z roku 2010 a 2013, které pomocí dotazníkového šetření zjišťovaly názory populace na velkou škálu témat. Některá z těchto témat jsou pak jádrem první části analýzy v této práci. V kontextu současné situace jsou pak velmi cenná především data z výzkumu na populaci ČR, který proběhl v říjnu roku 2015.

Současný stav výzkumu nových stran v ČR je velmi limitován tím, že se stále jedná o poměrně nový fenomén. Zatímco do roku 2006 to vypadalo, že jsme svědky stabilizace a krystalizace stranického systému s jednou silnou stranou na pravici a jednou na levici, v roce 2010 se do PS dostal zcela jiný typ aktéra, který se dle běžných politických či ideologických měřítek dá jen těžko definovat. Rok 2013 a úspěch hnutí ANO potom ukázal, že se pravděpodobně nejednalo o mimořádnou událost a dost možná jsme svědky začátku procesu, který v České republice po dvaceti letech relativní čitelnosti stranického systému může na dlouhou dobu změnit jeho charakteristiku do, v téhle chvíli, těžko definovatelné podoby.

1. Fenomén nových stran v postkomunistické Evropě

1.1 Vytváření nových stran v postkomunistické Evropě

Střední a východní Evropa byly po dlouhou dobu pod vládou komunistických režimů, které s sebou přinášely některé neměnné systémové parametry. Jedním z těchto parametrů bylo i fungování systému jedné strany, která se dala nazvat jako *státostrana* (Sartori 2005). Tato strana měla fakticky téměř neomezený monopol moci, přičemž bylo v takovém systému vyloučeno prostředí pluralitní politické soutěže. Na přelomu 80. a 90. let v této části Evropy došlo ke změnám režimů, které přinášely otevřenou politickou soutěž a vytváření nových stran a subjektů.

Formování stranických systémů, a především pak vytváření nových stran, mohlo být dosaženo dvojím způsobem: 1) návaznost strany na některou z jejích předchozích verzí¹ z meziválečných let či krátce i let po 2. světové válce, nebo 2) vytvoření zcela nové strany, která není v dané zemi nástupcem žádné z dříve existujících stran. Typickou skupinou je pak utváření postkomunistických stran, které představovaly nástupnické strany bývalé státostrany (Ishyama 2005; Grzymala-Busse 2002). Těm se však dále příliš věnovat nebudeme.

Historická zkušenost zemí, v případě východní a střední Evropy pak především v období komunismu, má dle Kitschelta na vytváření stranických systémů v tomto regionu velký vliv. Kitschelt argumentuje, že typ režimu ovlivnil podobu rozložení exekutivní moci v jednotlivých zemích a v konečném důsledku i strukturu a podobu postkomunistických stranických systémů (Kitschelt 1995: 453). Zatímco *patrimoniální* typ režimu založený na silné hierarchizaci moci plodil zejména personalizované systémy v období tranzice, *byrokraticky-autoritářský* typ komunismu vyznačující se přítomností politických profesionálů byl zárodkem depersonalizovaných systémů, většinou tedy parlamentarizmů s poměrným volebním systémem. Tento systém Kitschelt zmiňuje i v souvislosti s ČR, respektive Československem. Režimy s poměrným volebním systémem pak pomohly vyprodukovat poslední typ režimu, *národně-konsenzuální*, který byl typický jistými politickými a ekonomickými kompromisy vůči Sovětskému svazu.

S povahou takto vytvořeného režimu pak souvisí i předpoklad pro vytváření nových stran a formování charakteristik voličského chování v jednotlivých zemích.

¹ Např. obnovení sociální demokracie.

Robert Fesnic a Steven D. Roper ve své analýze zmiňují specifika postkomunistických zemí právě ve vztahu k voličskému chování (Fesnic, Roper 2003: 119). Jedním z nejdůležitějších předpokladů dle těchto autorů je fakt, že voličské chování v postkomunistických zemích je nejsilněji ovlivněno socioekonomickými proměnnými, což je částečně důsledek předchozích režimů.² Batt, Lewis a White upřesňují, že v postkomunistickém prostoru vznikla majoritní socioekonomická štěpná linie, která rozdělila zastánce volného trhu a ty, kteří preferují státní intervence a orientaci spíše k welfare státu (Batt, Lewis, White 2007: 201). Paul Lewis na základě této štěpné linie rozvíjející se kolem ekonomických témat definuje utvářející se levo-pravé spektrum podobné stranám na západě (Lewis 2001: 144). Strmiska a spol. zmiňují i důležitost dalších konfliktních³ linií v době transformace. Jednou z nich je linie nacionalismus vs. regionalismus, která byla založena na existenci učitého etnika či regionu, na jehož základě se rodily regionální či naopak nacionalistické formace. (Strmiska et al. 2003: 28). Dalšími důležitými liniemi jsou i církev vs. stát, která tvořila křesťanskodemokratické strany, či město vs. venkov, a její vliv na strany agrární (Tamtéž).

Přesto je však častým názorem to, že vytváření stranického systému v postkomunistické Evropě v prvních fázích vývoje bylo především socioekonomického charakteru.⁴ Zároveň se v raných 90. letech častěji prosazovaly pravicové či středo-pravicové strany, které byly vyprofilovány na základě tohoto štěpení. Hanley a spol. (Hanley et al. 2007) ve své práci analyzují úspěch právě středo-pravých formací v Maďarsku, České republice a Polsku, přičemž jej mimo jiné vysvětlují i díky soudržnosti klíčových elit a jejich schopnosti ideologického konsenzu za účelem oslovení širokého spektra voličů.

Přesto však i v těchto zdánlivě podobných zemích najdeme rozdíly při konsolidaci stranických systémů. S touto konsolidací souvisí dle Bértoy i počet silných štěpných linií, které daný stranický systém produkuje (Bértoa 2011). Zatímco v Polsku či Maďarsku jde vysledovat více silných štěpných linií a méně konsolidovaný stranický

² Autor uvádí příklad Polska, kde socioekonomické faktory stály za ranou podporou Solidarity.

³ Někdy se v rámci české politologie používá termín konfliktní linie namísto štěpné. I kvůli odkazům na jednotlivé zdroje jsou v práci použity oba výrazy, které však mají stejný význam.

⁴ Respektive v druhé fázi, zcela ranou fází bylo štěpení komunismus vs. nekomunismus, které představovalo v Československu OF či VPN, v Maďarsku první podoba strany FIDESZ, v Polsku Solidarity atd. (Kubát 2003: 75.)

system, Česká republika je postavena na jedné klíčové štěpné linii, tedy socioekonomické a má tedy strukturovanější stranický systém.

Důležitou roli pro utváření nových stran hrál i vhodně nastavený volební systém, který byl ve většině postkomunistických zemí poměrného charakteru. Ten však umožňoval značnou flexibilitu v rámci dynamiky utváření, respektive přetváření stranických systémů většiny zemí, což v sobě neslo i potenciální riziko systémové nestability a ohrožení důležitosti původních dominantních štěpných linií, které se v postkomunistických zemích objevily. Ostatně nestálost stranických systémů střední a východní Evropy uvádí jako problém ve své knize i Michal Kubát (Kubát 2003: 78).

Jedním z typických problémů této části Evropy, který souvisí se stabilitou stranických systémů, je i vysoká volatilita (Gherghina 2014). V takovém prostředí je tedy snadnější realizovat voličské přesuny k novým subjektům. Kombinace poměrného volebního systému, (stále) nestrukturalizovaných stranických systémů, a s tím spojené vysoké volatility, nabízí vhodné podmínky pro vytváření nových stran i po více než 20 letech od přechodu k demokratickým zřízením v zemích střední a východní Evropy. Přestože se dá téma stranické nestability tohoto regionu rozvinout mnohem šířeji, pro účely této práce byly pouze nastíněny některé základní předpoklady důležité v kontextu utváření nových stran.

1.2 Utváření prostoru pro strany nového typu: Anti-establishmentové strany a populismus

Jak již bylo řečeno výše, perspektiva vytváření nových stran byla dána především faktem nedostatečné strukturalizace většiny stranických systémů ve východní a střední Evropě. Absence dlouhodobě silných vazeb mezi voliči a stranami přináší prostor ve stranických systémech k tomu, aby jednotlivé strany měnily svoji podobu a s tím spojenou komunikaci k voličům. Peter Mair, Wolfgang Müller a Fritz Plasser zmiňují, že reakce stran vychází ze dvou základních cílů, které strana musí mít – *přežití a úspěch* (Mair, Müller, Plasser 2004: 264). Strany se mnohem více stávají profesionálními a centralizovanými jednotkami, jejichž cílem je zvládat politické kampaně.

Pokud se tedy budeme odvíjet od tohoto cíle a zasadíme ho do kontextu postkomunistické Evropy, zásadním předpokladem pro průnik populismu do

stranických systémů jednotlivých zemí je selhání původních stran založených na výše zmíněných štěpných liniích transformace a pokles důvěry spojený s jejich dosavadním fungováním. Pokud tedy tyto strany po dvou desetiletích fungování nedokáží naplňovat očekávání voličů, nutně se zde musí objevit formace, které této slabiny budou chtít využít. Vzniknou tak subjekty, které jsou založené na kritice stávajícího establishmentu a do velké míry na ní staví kampaň. Amir Abedi uvádí, že existuje široká shoda na tom, že strany stavějící na této rétorice mohou být nazvány jako populistické (Abedi 2004: 7). Daniel Smilov a Ivan Krastev v tomto kontextu uvádějí, že v regionu střední a východní Evropy se populisté ve své rétorice zaměřují na společnost jako celek, která stojí proti zkorumpovaným a neschopným politickým elitám (Smilov, Krastev 2008: 7).

Andrej Školkay ve své práci zmiňuje složitost této otázky ve specifiku právě k postkomunistickému regionu a zároveň definuje několik faktorů, které hrály roli při úspěchu či neúspěchu populistických hnutí v daných zemích od začátku jejich transformace (Školkay 2000: 16). Tato kritéria jsou 1) *typ komunistického režimu v poslední fázi před rozpadem*, 2) *síla odporu proti komunismu v rámci jeho poslední fáze*, 3) *relativní úspěch či neúspěch ekonomiky během tranzice*, 4) *dostupnost a čitelnost alternativních politických elit včetně jejich možnosti mít přístup do médií*, 5) *forma tranzice do prvních demokratických voleb*, 6) *přítomnost špatně vyřešených či nevyřešených problémů z předchozích období (status minorit, konstitucionální změny apod.)*.

Školkay se snaží přijít pomocí jednoduché definice na to, co je tedy populismus. Dle něj je populismus „*výsledek socioekonomické, politické, kulturní či diskurzivní krize nebo krize ve společnosti*“ (Školkay 2000: 17). Pokud bychom tedy aplikovali tuto definici na český stranický systém, kdy by byla ideální doba na nástup populismu do české politiky po roce 1989? Odpověď lze hledat pravděpodobně v období po volbách do PS v roce 2006.

Tento předpoklad vychází z toho, že ČR byla v prvním desetiletí jednou z nejúspěšnějších postkomunistických zemí, co se týká ekonomické výkonnosti i politické stability. Tato stabilita souvisela s krystalizací stranického systému do dvou silných pólů, na jejichž konci stály dvě krajní umírněné strany, které reprezentovaly konkrétní segmenty společnosti. Tento vývoj, společně se slušnou ekonomickou kondicí země, byl však narušen po volbách do PS v roce 2006, kdy dvě největší strany dosáhly

rekordního výsledku.⁵ Společně s ekonomickou globální krizí, která vypukla v roce 2008 a postihla i ČR, mohl tento faktor sehrát klíčovou roli.

Najednou zde byl potenciál pro rétoriku anti-establishmentových (populistických) stran, které ji mohly stavět minimálně na jednom zásadním argumentu. Ten souvisí s určitou *opotřebovaností* stran, které byly více než 15 let klíčovými aktéry vrcholné politiky. Pravděpodobně by tento apel příliš dobře nepůsobil ve volbách 1996 či 1998, kdy některé strany ještě ani nedostaly příležitost reálně být u moci⁶ a k tomu se relativně dařilo i ekonomice. Kombinace politické apatie plynoucí z rozdělení moci dvou nejsilnějších stran a ekonomická krize tak mohli dopomoci vytvořit ideální podmínky pro úspěch strany, která využije obou faktorů pro svůj prospěch. Přesto však si troufám na tomto místě tvrdit, že ani tyto faktory by samy o sobě nebyly dostatečné bez klíčového fenoménu, díky kterému pojem *establishment* z velké části dostal v českém prostředí negativní konotaci. Tím fenoménem je korupce, jejíž vliv na politický systém v zemi bude probrán dále v práci.

2. Lucardieho a Sikkův přístup k novým stranám

2.1 Teoretická východiska

V rámci zkoumání fenoménu nových politických stran jsou v této práci analyzovány dva přístupy politologů Paula Lucardieho a Allana Sikka, které přinesly zásadní význam ve vymezení typologie nových politických stran v komparativní politologii.

Lucardie (2000) ve své práci identifikuje tři skupiny *nových* stran, *procolutors*, *purifiers* a *prophets*. Sean Hanley, který analyzoval toto členění v kontextu českého stranického systému⁷, přeložil tyto názvy jako *mluvčí* (*procolutors*), *očisťovatelé* (*purifiers*) a *proroci* (*prophets*) (Hanley 2011). *Mluvčí* jsou dle Lucardieho identifikováni jako typ strany, „*kteřá se snaží artikulovat konkrétní zájmy bez ohledu na ideologii*“ (2000: 176). Taková strana obvykle reprezentuje skupiny, které se cítí být

⁵ Obě strany získaly přes 30 % hlasů a byl to jejich nejlepší výsledek v rámci voleb do PS až do současnosti.

⁶ Například ČSSD.

⁷ I na některých menších stranách. Hanley do typologie zařadil například Důchodce za životní jistoty či Dělnickou stranu.

opomíjeny velkými a zavedenými stranami, např. etnické minority či občané periferních regionů.

Očišťovatele Lucardie definuje jako strany, které „*tvrdí, že brání a očišťují originální ideologii původní strany*“ (2000: 176). Tyto strany jsou tedy jakýmsi novými formacemi utvořenými z jiné strany, které se nesnaží utvářet nové ideologické základy, ale pouze navazovat na původní ideologii v rámci nového subjektu.

Poslední skupinou definovanou Lucardiem jsou *proroci*. Tyto strany využívají nezakotvených ideologií a témat v rámci stranických systémů, jako jsou „*ekologické krize či napětí mezi tradiční kulturou a kulturou imigrantů*“ (2000: 177). Přitažlivost a poptávka po takových stranách je silná ve chvíli, kdy etablované strany podobná témata dostatečně dobře nekomunikují ve svém programu, či je přímo ignorují.

Zatímco Lucardie definuje tři zmíněné typy stran, Sikk přichází s přístupem, který celou problematiku doplňuje o další typ (Sikk 2005). Sikkova analýza stojí na základech empirického měření vysoké úrovně volatility postkomunistických zemí v porovnání se západními demokratiemi. Autor analyzuje důvody systémové nestability, způsobené právě vysokou volatilitou, a dochází k identifikaci něčeho, čemu říká „*skutečně nové strany*“ (Genuinely new parties). Ty nejsou nástupci původních stran a zároveň nemají žádné přední představitelé angažované v minulosti v rámci etablovaných stran. Hanley dodává na základě pozdějších Sikkových prací, že tyto strany zároveň často apelují na boj proti stávajícímu politickému establishmentu, *boj za očištění politického života v zemi a boj proti korupci* (2011: 178). Tato Sikkova definice je pro tuto práci klíčovým východiskem, a to především kvůli faktu, že charakteristikám *skutečně nových stran* odpovídají jak VV, tak hnutí ANO. Tato skutečnost bude v práci rozebrána podrobněji dále.

2.2 Nové politické strany v české politice po roce 1989

Fenomén *novost* politických stran přichází po listopadu 1989 jako přirozená část vývoje staronového demokratického režimu. Přestože některé strany, např. ČSSD (Kopeček 2005) či KDU-ČSL, obnovily svoji předválečnou tradici⁸, na místě byl vznik zcela nových stran, které měly akcentovat požadavky doby, především pak poptávku po

⁸ Přestože částečně působily i v rámci komunistického režimu, především však jako loutkové strany KSČ.

liberální demokracii a tržní ekonomice, která byla nepochybně přítomná u velké části populace po kolapsu východního bloku. Z tohoto důvodu vznikly některé zcela nové strany, z nichž bylo, minimálně v prvním roce, nejvýraznější Občanské fórum (OF). Přesto však se již od samého začátku etablovaly strany, které stály na určitém ideologickém základě.

Již v roce 1990 v ČR byla založena Strana zelených (SZ) či Konzervativní strana. V dubnu 1991 pak byla v Olomouci založena ODS s předsedou Václavem Klausem. Postupně vznikaly nové strany a hnutí, které se již v roce 1990 účastnily prvních svobodných voleb do České národní rady a Federálního shromáždění. V těch vyhrálo OF, když získalo téměř polovinu všech hlasů. Není náhodou, že právě uvnitř OF vznikala pnutí, která byla jedním z nejdůležitějších katalyzátorů pro vznik nových stran a poměrně brzkou ideologovou ukotvenost českého stranického systému (Pšeja 2004).

Ve své knize *Party Systems in East Central Europe* popisují Ladislav Cabada, Vít Hloušek a Petr Jurek (2014) složitost strukturalizace stranických systémů postkomunistické východní Evropy, která byla v této práci zmíněna již dříve. Dle autorů se český stranický systém vyprofiloval v jakousi formu umírněného pluralismu s viditelnou bipolární tendencí reprezentovanou ODS na pravici a ČSSD na levici. Pavel Pšeja zmiňuje, že v rámci české politologie dochází k širokému konsenzu, že v letech 1992-1996 došlo ke „*stvrzení dominance socioekonomické konfliktní linie*“ (Pšeja 2005: 20), což koneckonců potvrzují i Cabada a kol, dle kterých byla tato konfliktní linie přítomná v české politice již od raných 90. let (2014: 93). Pokud tedy přijmeme tuto tezi spojenou s poměrně brzkou konsolidací stranického systému v ČR, již ve volbách 1996 lze identifikovat několik *etablovaných* stran, které za sebou měly minimálně jedno období v České národní radě a zároveň uspěly i ve volbách do PS v roce 1996. Těmito stranami byly ODS⁹, ČSSD, KSČM¹⁰, KDU-ČSL, Občanská demokratická aliance (ODA) a Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ).

V předčasných volbách v roce 1998 se posledním zmíněným způsobem dostala do PS Unie svobody (US), která vznikla na základě problémů s financováním v tehdejší ODS. Tato strana se dostala do PS i o čtyři roky později, tehdy však v koalici s KDU-

⁹ Ve volební koalici s KDS.

¹⁰ Kandidující ve volebním uskupení Levý blok.

ČSL.¹¹ V roce 1998 ze scény zmizela SPR-RSČ, přičemž tak zůstal, až do současnosti, neobsazen prostor krajní pravice na parlamentní půdě v ČR. V roce 2002 se tedy do PS nedostala žádná *nová* strana, přičemž byl počet subjektů redukován na čtyři, respektive pět.¹²

Od voleb v roce 2006 jsme byli svědky jevu, kdy byla v každých volbách zvolena do PS alespoň jedna *nová* strana či hnutí. V roce 2006 to byla SZ, v roce 2010 VV a TOP 09 a v roce 2013 Úsvit a hnutí ANO. Tyto strany představovaly odlišné subjekty jak svojí strukturou, tak ideologií.

2.3 Lucardieho a Sikkův koncept v aplikaci na český stranický systém

Jak již bylo zmíněno výše, v českém stranickém systému se od roku 1996 objevilo hned několik nových stran, které se dostaly do PS. Tyto strany pak odpovídají některé z klasifikací od Lucardieho či Sikka. Přiřazení jednotlivých typologií ke stranám zobrazuje Tabulka 1.

Tabulka 1. Nové strany v Poslanecké sněmovně od roku 1998 a jejich typ

Volby	Název strany	Typ strany
1998	US	<i>Očišťovatelé</i>
2006	SZ ¹³	<i>Proroci</i>
2010	VV	<i>Skutečné nové strany</i>
2010	TOP 09	<i>Očišťovatelé</i>
2013	ANO	<i>Skutečné nové strany</i>
2013	Úsvit	<i>Proroci</i>

Zdroj: Autor na základě typologií Lucardieho a Sikka

Z tabulky 1 je vidět, že typologie stran definované Lucardiem a Sikkem velmi dobře sedí na všechny české nové strany, které se od roku 1996 dostaly do PS. US a TOP 09 představují *očišťovatele* především z toho důvodu, že vznikly na jasném ideologickém východisku a velká část jejich představitelů působila v minulosti v jiných stranách, které měly podobný ideologický půdorys.

¹¹ Již jako US-DEU (Unie svobody – Demokratická unie).

¹² KDU-ČSL a US-DEU vystupovaly jako separátní strany.

¹³ Přestože se SZ dostala do již do České národní rady v roce 1992 jako součást Liberálně sociální unie, pro účely této práce ji jako samostatné uskupení analyzujeme jako novou stranu.

SZ a Úsvit jsou v tabulce definováni jako *proroci*. U SZ je toto zařazení zcela logické, strana byla založena již v roce 1990 a od té doby více či méně úspěšně fungovala v rámci českého stranického systému, přičemž se poprvé¹⁴ do PS dostala až v roce 2006. Navíc je strana poměrně jasně ideologicky profilována v podobě témat, které jsou často u etablovaných stran upozaděny, jako je životní prostředí, lidská práva či ochrana menšin. Problematičtější, a ne zcela zřejmé, je pak zařazení u Úsvitu. Tato strana sice ve své rétorice často akcentuje boj proti establishmentu a současnému systému, nicméně se stále častěji profiluje na základě témat, která spadají spíše do kategorie *proroci*. Hlavní část současné rétoriky strany jde na boj proti imigrantům či romům a ke konci roku 2015 se strana¹⁵ dokonce spojila se spolkem Blok proti Islámu. Strana tak svým působením mnohem více připomíná jednu z krajně pravicových stran, které jsou v současnosti typické především pro západní Evropu.¹⁶ Proto by zařazení této strany do kategorie *skutečně nové strany* mohlo být zavádějící.

V kontextu této práce se do Sikkovy definice *skutečně nových stran* hodí VV a hnutí ANO. Tyto dvě strany se dostaly do PS v roce 2010, respektive 2013 a z velké míry naplňovaly právě kritéria definovaná Sikkem.

2.3.1 Věci veřejné

VV jsou politickou stranou, která vznikla již v roce 2001. Přesto však byla hlavní činnost této strany po dlouhou dobu soustředěna na komunální politiku, a to především v Praze, kde dokázala v roce 2006 uspět ve volbách do zastupitelstva Prahy 1, při zisku 22 % hlasů. Skutečný vzestup strany však přišel až v roce 2010, kdy strana získala ve volbách do PS téměř 11 % hlasů se ziskem 24 mandátů.

Strana se od počátku profilovala jako subjekt, který se snaží přinést radikální změnu české politiky především ve dvou aspektech, které si v této práci dovolím klasifikovat jako 1) *institucionální rovina* a 2) *kulturní rovina*. Institucionální rovinu představuje apel strany na posílení přímé demokracie¹⁷, zavedení systému referend a prvku většinové volby. V politickém programu strany pro volby 2010 je tento bod

¹⁴ A zatím také naposledy.

¹⁵ Již bez Tomia Okamury.

¹⁶ Například francouzská Národní fronta či nizozemská Strana pro svobodu.

¹⁷ Například přímou volbou starostů, hejtmanů či prezidenta.

zmíněn na prvním místě, přičemž je zde, i když poněkud vágně, zmíněna i možnost odvolatelnosti politiků (Politický program Věcí veřejných pro volby do PS 2010).

Kulturní rovina je pak promítnuta v boji proti korupci.¹⁸ Už v prvním odstavci tohoto bodu, který je ve volebním programu hned za přímou demokracií a ekonomikou, strana zmiňuje: „*Politické elity už několikrát deklarovaly snahu bojovat proti korupci, ale akce typu ‚čisté ruce‘ nepřinesly ke škodě občanů České republiky žádné výsledky. I když se novinářům daří odhalovat korupci, nikdy se žádný větší korupční případ nedotáhl do konce a viník nebyl potrestán a odsouzen. Díky tomu se rozkrádání veřejných rozpočtů rozšiřuje.*“ (Tamtéž: 10) Apel na změnu politické kultury a boj proti establishmentu a minulým vládám byl často v rámci kampaně strany přirovnáván k boji proti „politickým dinosaurům“ (Kopecký 2010).

Do čela strany byl již v roce 2009 zvolen populární spisovatel a publicista Radek John, dalšími vysoce postavenými členy strany pak byli lidé, kteří za sebou ve většině případů neměli zkušenost z vysoké politiky či jiných politických stran. Přestože se VV prezentovaly jako strana, která chce očistit politické prostředí v ČR, nakonec byla jejich činnost ve vrcholné politice omezena jedním volebním obdobím.¹⁹ Strana se během funkčního volebního období 2010-2013 fakticky rozpadla do více subjektů²⁰ a několik jejich vrcholných členů bylo dokonce vyšetřováno v souvislosti s korupcí. Původní protikorupční rétorika strany tak později ve světle těchto faktů působila nepříliš důvěryhodně.

2.3.2 Hnutí ANO

Hnutí ANO bylo založeno v roce 2010 a od první chvíle byl jednoznačně nejviditelnější osobou v rámci tohoto hnutí miliardář Andrej Babiš, který hnutí založil. Strana se před volbami do PS v roce 2013 vyjadřovala velmi podobně, jako v předchozím období VV. Hnutí ANO pak uspělo především díky svému dogmatu „vést stát jako firmu“, přičemž se jeho lídr Andrej Babiš ostře vymezoval proti neschopnosti a zkorumpovanosti (Šídlová 2011) předchozích vlád.

¹⁸ Ten je v programu promítnut do více či méně konkrétních legislativních návrhů, nicméně pro účely této práce je boj proti korupci vnímán spíše jako „apel na změnu politické kultury.“

¹⁹ Alespoň do konce roku 2015 tento stav platil.

²⁰ Například Josef Dobeš založil v roce 2013 hnutí Pro sport a zdraví a Karolína Peake v roce 2012 stranu LIDEM.

Přestože hnutí nemělo od počátku své existence výraznější problém s nastavením politického systému v České republice (myšleno především volební systém) a nepovažovalo tudíž za nezbytnou systémovou změnu (*institucionální rovina*), jeho rétorika stavěla velmi často na emocích a málo konkrétních frázích. V rámci sekce „Priority“ na webových stránkách hnutí je v prvním odstavci zmíněno následující:

„Žijeme a pracujeme v České republice. Chceme, aby zde žily i naše děti. Chceme pro ně lepší budoucnost. Chceme lepší podmínky pro české firmy a živnostníky, kteří zde platí daně. Chceme lepší životní standard pro ty, kteří chtějí pracovat a mají odvahu stát na vlastních nohou, ať už žijí ve městech či na vesnicích. Chceme prosperující stát, který zajistí lepší podmínky mladým rodinám, sociálně slabým, dlouhodobě nemocným i důstojný život seniorů. Proto jdeme do politiky“ (Priority hnutí ANO).

Z citace je zřejmé, že ona *kulturní rovina* je v tomto případě přítomna velmi silně. Strana velmi dobře pracovala s emoční rovinou kampaně založenou na budoucnosti dětí, která byla kromě zmínky na webu použita i na předvolebních billboardech či v televizním spotu (Youtube 2013). Strana zažila ve volbách do PS v roce 2013 značný úspěch, když se s necelými 19 % hlasů stala těsně druhou nejúspěšnější stranou těchto voleb.

2.4 Korupce jako společenský problém v postkomunistických zemích

Již bylo zmíněno, že *skutečně nové strany* se ve své rétorice velmi často zaměřují na problém korupce. Je možné, že má samotné toto téma silný mobilizační charakter? Přestože je korupce celosvětovým fenoménem, existují místa a regiony, kde je toto téma bráno jako problém více než jinde. Quantin Reed definuje problémy korupce spojené s postkomunistickým prostředím (Reed 1999). Dle Reeda jsou právě postkomunistické prostředí a éra budování nové společnosti živnou půdou pro korupci. Tento fakt je dán jak historickým dědictvím komunismu, tak tím, že měly elity starého systému schopnost být úspěšné i v novém systému. Politický a ekonomický systém byl vytvářen znovu a byl zde velký prostor pro získání majetku.

Rasma Karklins také upozorňuje, že korupce v tomto regionu má kořeny v systémovém fungování předchozích režimů, který stavěl na monopolu politické, ekonomické, ale i sociální moci (Karklins 2002: 22-23). Fenomén korupce

v postkomunistických zemích popisuje i Leslie Holmes, který dodává, že samotná povaha bývalých komunistických režimů pomáhá šíření korupce. Podle Holmese je hlavních důvodů tohoto jevu hned několik, například nejasná hranice mezi státem a společnostmi, ale také mezi samotnými státními institucemi. Dále je dle autora důležitá ideologie minulých režimů, kde její cíle převažují nad prostředky. V neposlední řadě Holmes zmiňuje i pochybnou roli práva v daných zemích (Holmes 2006: 11).

Při pohledu na CPI, tedy jeden z nejpoužívanějších indexů na vnímání míry korupce ve světě, je zřejmé, že oproti západní Evropě je míra korupce ve veřejném sektoru v postkomunistických zemích vyšší (CPI brožura 2014). Česká republika je zde až na 53. místě, první postkomunistická země²¹ na 39. místě, zatímco většina zemí západní Evropy figuruje v první dvacíce.

Jedna věc je však míra korupce v dané zemi, další pak to, jak moc tuto korupci obyvatelé dané země vnímají jako problém. Česká republika je v tomto vnímání na předních evropských místech. Podle měření Eurobarometru z roku 2013 uvedlo 95 % občanů ČR, že je korupce široce rozšířená napříč společnostmi. Průměr EU byl v té době přitom 76 % (Eurobarometr 2013/374). Důvodů takto vysokého čísla v rámci české společnosti může být hned několik. Kromě již zmíněného komunistického dědictví to může být například pozůstatek tzv. opoziční smlouvy, realizované po volbách 1998 mezi tehdejší ODS a ČSSD. Po této neobvyklé symbióze dvou konkurenčních stran je velmi pravděpodobné, že u části společnosti zavládl pocit, že je v podstatě jedno, kdo v zemi vládne. Dalším důvodem může být i fakt, že již několik vrcholných politiků bylo v posledních letech obviněno z korupce²² a někteří z nich dokonce i pravomocně odsouzeni. Veřejnost tak může logicky vnímat, že je tento problém hluboce zakořeněn ve společnosti.

3. Analýza voličského chování v letech 2010 a 2013

3.1 Zdroje dat a metodologie

Jako zdroje pro první analytickou část slouží data z České volební studie 2010 a 2013. Nespornou výhodou této studie je fakt, že je založena na osobním sběru dat na

²¹ Shodně Slovinsko a Litva.

²² Např. David Rath, Roman Pekárek či Vít Bárta, který paradoxně proti korupci stavěl kampaň své strany.

takovém vzorku populace, který zajišťuje dostatečně validní analýzu s minimální statistickou odchylkou. V roce 2010 bylo takto dotázáno 1857 respondentů, v roce 2013 se studie zúčastnilo 1653 respondentů.

Další výhodou této studie je především to, že umožňuje kromě analýzy sociodemografických či socioekonomických charakteristik jednotlivých voličských skupin (či sympatizantů) poměrně podrobně zmapovat i názory populace na mnoho společenských témat, které často mají polarizační charakter a dle kterých se standardně profilují i jednotlivé politické strany. Právě tato společenská témata, respektive názory jednotlivých voličů na ně, hrají jednu ze zásadních rolí při ověřování hypotéz v této diplomové práci.

Vzhledem k faktu, že jsou v této práci ověřovány hypotézy týkající se příklonu k *novým* politickým stranám, je nutné s daty z obou zdrojů pracovat v tomto kontextu. Proto jsou pro rok 2010 i 2013 vytvořeny, kromě analýzy voličů jednotlivých *nových*²³ stran, i skupiny *staré strany*, které jsou složeny z takových subjektů, které se v daných volbách dostaly do PS, a zároveň v ní již mají alespoň jednu předchozí účast, *anebo* byly v minulosti zastoupeny v PS alespoň dvakrát.²⁴ Pro rok 2010 představují tuto skupinu strany ODS, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL. Proti nim stojí v tomto roce VV. V roce 2013 se dle podobného klíče do této množiny řadí ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL a nově TOP 09. Projekt *novosti* je pak v tomto roce reprezentován hnutím ANO. Tím se původní vzorek, zmíněný výše, omezí pouze na respondenty těchto stran. Přesto však i tento vzorek zůstává dostatečně validní a nijak nezpochybňuje relevanci naprosté většiny výsledných analýz.

3.2 Sociodemografický faktor

V rámci sociodemografické analýzy jednotlivých voličů je zde pracováno především s následujícími charakteristikami: Věk, velikost místa bydliště, region a vzdělání. Pohlaví, které je standardně používáno v každém správném kvótním výběru, v tomto případě dle autora příliš nedává smysl. Přestože je jistě možné identifikovat statistické rozdíly ve vztahu pohlaví a volby jednotlivých stran, je tento atribut v práci

²³ Myšleno *skutečně nových stran* dle Sikkovy definice.

²⁴ To je příklad KDU-ČSL. Ta se v roce 2010 nedostala do PS, přesto však ji lze považovat za tradiční a etablovanou stranu v českém stranickém systému.

opomenut záměrně. Zatímco voličská segmentace pro stranické aparáty dává smysl na většině z charakteristik zmíněných výše, zřejmě se strany v cílení na voliče příliš nebudou omezovat pohlavím. Proto je pohlaví v práci záměrně vynecháno.

Volby 2010

Jeden z nejzákladnějších sociodemografických rysů, na jehož základě voliči s větší či menší pravděpodobností volí daný typ stran, představuje bezpochyby věk, jehož procentuální rozdělení v rámci voleb jednotlivých stran je uvedeno v tabulce 2.

Tabulka 2. Rozdělení voličů stran dle věkové struktury ve volbách do PS 2010²⁵

Strana	Věk				Total % (počet respondentů)
	18-30	31-45	46-60	61+	
ODS	19,1 %	31,1 %	30,6 %	19,1 %	100 (235)
KSČM	3,1 %	16,0 %	20,6 %	60,3 %	100 (131)
ČSSD	14,1 %	19,5 %	30,1 %	36,3 %	100 (256)
KDU-ČSL	19,6 %	25,5 %	19,6 %	35,3 %	100 (51)
VV	28,6 %	33,3 %	25,4 %	12,7 %	100 (126)
Všechny strany	24,4 %	26,1 %	26,5 %	23 %	100 (1851)

Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora. Statistický rozdíl v hodnotách určen pomocí t-testu.

V tabulce nejsou zobrazeny možnosti „jiné či odmítl/a odpovědět“, proto součet procent nemusí dávat 100.

Z tabulky je zřejmé, že mezi jednotlivými stranami existují přirozené rozdíly. Zatímco ODS má silnější podporu u střední generace, levicovým stranám (KSČM a ČSSD) podpora přibývá s rostoucím věkem, a oproti průměru všech stran je podprůměrná u lidí do 45 let. Věkové rozložení voličů VV je pak poměrně rovnoměrné. Výjimku tvoří pouze lidé nad 60 let, kterých bylo mezi voliči této strany méně, než je

²⁵ Statistický rozdíl je zvýrazněn pomocí barev jednotlivých hodnot. Zelená značí statisticky signifikantně vyšší rozdíl (95 %) a červená pak statisticky signifikantně nižší rozdíl (95 %) než je průměr všech stran. Takto je postupováno u všech dalších tabulek, pokud to není definováno jinak.

průměr populace. Nutno však dodat, že průměr voličských hlasů mezi touto generací zvyšují především hojně zastoupené ČSSD, KSČM a také KDU-ČSL.

Další klasickou sociodemografickou proměnnou je vzdělání. S tou je samozřejmě velmi často spojen i čistý měsíční osobní příjem, který standardně ovlivňuje volbu stran profilujících se na ekonomických tématech či odlišném postoji k některým ekonomickým otázkám (např. rovná daň vs. progresivní zdanění), o kterém však bude řeč později v práci. Tabulka 3 ukazuje podíl vzdělanostních skupin pro volbu jednotlivých stran.

Tabulka 3. Rozdělení voličů stran dle vzdělanostní struktury ve volbách do PS 2010

Strana	Vzdělání				Total % (počet respondentů)
	Neúplné (základní)	Střední bez maturity	Střední s maturitou	Vysokoškolské (včetně VOŠ)	
ODS	3,4 %	31,5 %	33,6 %	31,5 %	100 (235)
KSČM	27,9 %	44,2 %	20,2 %	7,8 %	100 (129)
ČSSD	22,3 %	40,6 %	25,8 %	11,3 %	100 (256)
KDU-ČSL	13,7 %	37,3 %	35,3 %	13,7 %	100 (51)
VV	15,1 %	42,9 %	31 %	10,3 %	100 (126)
Všechny strany	18,3 %	38,9 %	28,2 %	13,9 %	100 (1851)

Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora. Statistický rozdíl v hodnotách určen pomocí t-testu.

V tabulce nejsou zobrazeny možnosti „jiné“ či „odmítl/a odpovědět“, proto součet procent nemusí dávat 100.

Z dat v tabulce je zřejmé, že především voliči levicových stran mají nadprůměrné zastoupení v kategorii neúplné (základní) vzdělání a střední vzdělání bez maturity. Téměř třetina voličů ODS pak spadá do kategorie vysokoškolsky vzdělaných lidí. Při pohledu na VV jde vidět, že nelze nalézt žádnou významnou vzdělanostní skupinu, která by tuto stranu volila nadstandarně častěji, než je tomu u průměru všech stran.

Pro účely této práce byly kraje sloučeny na regiony. Toto sloučení je dáno hlavně nedostatečně velkým vzorkem u některých stran (např. KDU-ČSL), který by v případě rozdrobení do 14 krajů přinesl statisticky téměř nepoužitelné výsledky. Z toho důvodu je pro srovnání výsledků jednotlivých stran použito dělení na Prahu, Čechy (bez Prahy) a Moravu, které respektuje členění jednotlivých krajů do těchto územních celků.²⁶ Tabulka 4 tedy ukazuje, jaký poměr získaly dané strany v jednotlivých regionech. Přestože by se tato data dala získat zcela přesně (podobně jako u případu rozdělení dle velikosti obce), např. dle údajů ze serveru volby.cz, kvůli zachování metodologie je pracováno s daty ze stále stejného datového souboru.

Tabulka 4. Rozdělení voličů stran dle regionu ve volbách do PS 2010

Strana	Region			Total % (počet respondentů)
	Praha	Čechy	Morava	
ODS	14,8 %	54,7 %	30,5 %	100 (235)
KSČM	7,6 %	55 %	37,4 %	100 (129)
ČSSD	10,9 %	46,3 %	42,8 %	100 (256)
KDU-ČSL	13,7 %	43,1 %	43,1 %	100 (51)
VV	15,1 %	61,1 %	23,8 %	100 (126)
Všechny strany	11,7 %	55,5 %	32,7 %	100 (1857)

Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora. Statistický rozdíl v hodnotách určen pomocí t-testu.

V tabulce nejsou zobrazeny možnosti „jiné“ či „odmítl/a odpovědět“, proto součet procent nemusí dávat 100.

Z tabulky 4 lze vyčíst, že 6 z 10 voličů VV můžeme nalézt v Čechách. V případě VV tak jde o náznak možné identifikace voličského jádra dle sociodemografických znaků. Na Moravě má pak více voličů především ČSSD a také KDU-ČSL, jejíž těžiště hlasů tradičně leží na Jihovýchodě republiky.

Nejbezvýhodnější situaci nám ukazuje poslední proměnná v této skupině, kterou je velikost sídla voličů. Vzhledem k faktu, že se tato proměnná často měří na základě dělení do více skupin (v tomto případě do osmi), kontingenční tabulka by nám,

²⁶ Kraj Vysočina, který je na pomezí Čech a Moravy je v tomto případě přiřazen do Čech.

při velikosti vzorku u jednotlivých stran, příliš nepověděla. V tomto případě je tedy použita metoda korelace voličů jednotlivých stran s velikostí místa bydliště. Konkrétně pak Spearmanův korelační koeficient, který je ideálním nástrojem pro měření závislosti u ordinálních proměnných, se kterými v tomto případě pracujeme.²⁷

Tabulka 5. Vztah velikosti sídla a volby strany ve volbách 2010

Volič strany	Velikost sídla
	Spearmanův korelační koeficient
ODS	0,020 (sig. 0,401)
KSČM	0,040 (sig. 0,084)
ČSSD	-0,021 (sig. 0,378)
KDU-ČSL	0,016 (sig. 0,504)
VV	-0,15 (sig. 0,522)

Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora. Spearmanův korelační koeficient.

Z tabulky 5 je možno vyčíst, že nejenom samotná síla korelací (pohybujících se v hodnotách $<-1;1,>$) je zanedbatelná, ale především signifikance, dosahující velmi vysokých hodnot, (s výjimkou KSČM) nám napovídají o nízké validitě těchto korelačních koeficientů. V tomto případě tedy nelze nalézt statisticky významný vztah mezi velikostí sídla a volbou strany.

Volby 2013

Pro analýzu sociodemografických dat u voleb 2013 jsou použity stejné proměnné, jako v předchozím případě, konkrétně pak věk, vzdělání, region a velikost místa bydliště. V případě první proměnné, tedy věku, je rozdělení do věkových kategorií stejné jako v roce 2010. Rozložení jednotlivých věkových kategorií mezi hlasy znázorňuje tabulka 6.

²⁷ A se kterými je u korelací pracováno i dále v práci.

Tabulka 6. Rozdělení voličů stran dle věkové struktury ve volbách do PS 2013

Strana	Věk				Total % (počet respondentů)
	18-30	31-45	46-60	61+	
ODS	19,3 %	29,8 %	26,3 %	24,6 %	100 (57)
KSČM	3,5 %	11,2 %	23,1 %	62,2 %	100 (143)
ČSSD	7,8 %	24,7 %	33,7 %	33,7 %	100 (243)
KDU-ČSL	7,1 %	23,2 %	28,6 %	41,1 %	100 (56)
TOP 09	25,5 %	37,8 %	20,4 %	16,3 %	100 (98)
ANO	24,4 %	35,2 %	24,8 %	15,6 %	100 (250)
Všechny strany	22 %	28,4 %	24,6 %	24,9 %	100 (1620)

Zdroj: Česká volební studie 2013, výpočet autora. Statistický rozdíl v hodnotách určen pomocí t-testu.

V tabulce nejsou zobrazeny možnosti „jiné či odmítl/a odpovědět“, proto součet procent nemusí dávat 100.

Rozdělení věkových kategorií dle volby stran zůstává v mnohém podobné, jako v roce 2010. Především u voličů levice chybí, oproti průměru populace, mladí lidé. Téměř dvě třetiny voličů KSČM jsou pak ve věkové kategorii 61 let a více. U hnutí ANO je nadprůměrný počet voličů mezi 31-45 lety a podprůměrný u kategorie nejstarších voličů.

Další zkoumanou proměnnou je vzdělání, které je i pro rok 2013 členěno do čtyř kategorií. Rozdělení dle poměru vzdělanostních skupin u jednotlivých stran znázorňuje tabulka 7.

Tabulka 7. Rozdělení voličů stran dle vzdělání ve volbách do PS 2013

Strana	Vzdělání				Total % (počet respondentů)
	Neúplné (základní)	Střední bez maturity	Střední s maturitou	Vysokoškolské (včetně VOŠ)	
ODS	6,8 %	22 %	35,6 %	35,6 %	100 (59)
KSČM	27,1 %	38,9 %	23,6 %	10,4 %	100 (144)

ČSSD	9,7 %	39,5 %	35,5 %	15,3 %	100 (248)
KDU-ČSL	17,9 %	37,5 %	16,1 %	28,6 %	100 (56)
TOP 09	7,9 %	19,8 %	37,6 %	34,7 %	100 (101)
ANO	9,2 %	33,2 %	39,2 %	18,4 %	100 (250)
Všechny strany	16,5 %	34,4 %	33 %	16 %	100 (1620)

Zdroj: Česká volební studie 2013, výpočet autora. Statistický rozdíl v hodnotách určen pomocí t-testu.

V tabulce nejsou zobrazeny možnosti „jiné či odmítl/a odpovědět“, proto součet procent nemusí dávat 100.

Stejně jako v předchozím případě, i v roce 2013 jsou ve vzdělanostní struktuře stran zjevné výkyvy. Zatímco u ODS a TOP 09 má více než třetina voličů vysokoškolské vzdělání, u KSČM má každý čtvrtý volič vzdělání základní či neúplné. Při pohledu na hnutí ANO je zřejmé, že těžiště této strany leží především na lidech se středním vzděláním, přesto však tento předpoklad nelze statisticky potvrdit.

Při pohledu na rozložení mezi regiony je situace rovněž podobná jako v roce 2010. ČSSD, KDU-ČSL, a v tomto případě také KSČM, měly v tomto roce nadprůměrné zastoupení na Moravě. Při pohledu na hnutí ANO lze vidět, že má velmi podobné rozložení svých voličů v regionech jako VV v roce 2010. Především v regionu Čechy je procento voličů této strany téměř zcela shodné. Tabulka také ukazuje, že má ODS větší zastoupení v Praze. Tento vztah nicméně nelze statisticky ověřit. Podobně je to i u ČSSD či KDU-ČSL na Moravě, kde je vidět vyšší procentuální zastoupení voličů, nicméně v tomto případě nelze opět nalézt statisticky signifikantní rozdíl. Celkové rozložení voličských hlasů v rámci regionů ukazuje tabulka 8.

Tabulka 8. Rozdělení voličů stran dle regionu ve volbách do PS 2013

Strana	Region			Total % (počet respondentů)
	Praha	Čechy	Morava	
ODS	18,6 %	57,6 %	23,7 %	100 (59)
KSČM	4,8 %	55,2 %	40 %	100 (145)
ČSSD	12,4%	47,4 %	40,2 %	100 (249)
KDU-ČSL	14 %	40,4 %	45,6 %	100 (57)

TOP 09	26,2 %	47,6 %	26,2 %	100 (103)
ANO	10,7 %	61,5 %	27,8 %	100 (252)
Všechny strany	12,8 %	53,4 %	33,8 %	100 (1620)

Zdroj: Česká volební studie 2013, výpočet autora. Statistický rozdíl v hodnotách určen pomocí t-testu.

V tabulce nejsou zobrazeny možnosti „jiné či odmítl/a odpovědět“, proto součet procent nemusí dávat 100.

Podobně jako pro rok 2010, i pro rok 2013 je na změření vztahu mezi velikostí sídla a volbou strany použita metoda Spearmanova korelačního koeficientu. Zatímco v roce 2010 však mezi stranami a velikostí sídla nebyl nalezen žádný vztah, pro rok 2013 tento závěr neplatí. U KSČM se vyskytla slabá negativní korelace, kterou lze interpretovat tak, že s menší velikostí sídla roste pravděpodobnost volby této strany. U TOP 09 je tato interpretace potom opačná, zde je vidět slabý pozitivní vztah, který znamená, že s větší velikostí sídla roste pravděpodobnost volby TOP 09. Oč jsou obě korelace slabé, o to jsou významnější. U obou tento vztah platí s 99% pravděpodobností.

Tabulka 9. Vztah velikosti sídla a volby strany ve volbách 2013

Volič strany	Velikost sídla
	Spearmanův korelační koeficient
ODS	0,027 (sig. 0,271)
KSČM	-0,063** (sig. 0,010)
ČSSD	-0,020 (sig. 0,423)
KDU-ČSL	0,002 (sig. 0,840)
TOP 09	0,097** (sig. 0,000)
ANO	-0,041 (sig. 0,093)

Zdroj: Česká volební studie 2013, výpočet autora. Spearmanův korelační koeficient.

**Korelace je signifikantní na hladině $\alpha=0,01$

3.3 Socioekonomický faktor

Další výraznou skupinou proměnných, dle kterých je možné identifikovat různé voličské skupiny, jsou socioekonomické proměnné. V této práci je pracováno pro oba hodnocené roky s odlišnými proměnnými, což je dáno rozdílným typem otázek, které oba datasey obsahují. V roce 2010 je tedy pracováno s čistým měsíčním osobním příjmem, sociálním postavením a společenskou třídou. V roce 2013 pak pouze s hodnocením čistého měsíčního osobního příjmu.

Volby 2010

První ze zkoumaných proměnných ve vztahu k volbě strany je čistý osobní měsíční příjem respondentů. Ten je pro účely analýzy kategorizován do několika skupin (např. 0-5 tisíc, 5-10 tisíc apod.). Tyto kategorie jsou pak pomocí Spearmanova korelačního koeficientu korelovány s volbou strany. Výsledek této korelace zobrazuje tabulka 10.

Tabulka 10. Vztah výše čistého měsíčního osobního příjmu a volby strany ve volbách 2010

Volič strany	Měsíční čistý osobní příjem
	Spearmanův korelační koeficient
ODS	0,205** (sig. 0,000)
KSČM	-0,036 (sig. 0,165)
ČSSD	-0,049 (sig. 0,063)
KDU-ČSL	-0,008 (sig. 0,762)
VV	0,43 (sig. 0,100)

Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora. Spearmanův korelační koeficient.

**Korelace je signifikantní na hladině $\alpha=0,01$

Z tabulky lze vyčíst, že jediný prokazatelný vztah mezi volbou strany a čistým měsíčním osobním příjmem je zřejmý u ODS. Zde tedy s 99% pravděpodobností platí, že s větší hodnotou této proměnné je šance na volbu ODS vyšší. Překvapivý je především fakt, že ani u jedné z levicových stran (KSČM a ČSSD) tento vztah nebyl prokázán. Přestože negativní hodnoty korelace napovídají o opačném směru vztahu, než

v případě ODS, velikost této korelace, a především vysoká hladina signifikance, značí, že tento vztah nelze potvrdit s dostatečnou pravděpodobností. Totéž platí i u VV a KDU-ČSL.

Sociální postavení je v případě datového souboru pro rok 2010 měřeno na škále 0-10, kde 0 je nízké sociální postavení a 10 je vysoké sociální postavení. Při pohledu na tabulku 11 jde vidět, že vztah mezi touto proměnnou a volbou stran je více vypovídající, než v případě osobního čistého měsíčního příjmu.

Tabulka 11. Vztah sociálního postavení a volby strany ve volbách 2010

Volič strany	Sociální postavení
	Spearmanův korelační koeficient
ODS	0,222** (sig. 0,000)
KSČM	-0,139** (sig. 0,000)
ČSSD	-0,147** (sig. 0,000)
KDU-ČSL	-0,016 (sig. 0,501)
VV	0,020 (sig. 0,407)

Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora. Spearmanův korelační koeficient.

***Korelace je signifikantní na hladině $\alpha=0,01$*

U levicových stran KSČM a ČSSD je vidět, že existuje slabý, leč o to signifikantnější vztah mezi sociálním postavením a volbou těchto stran, a to negativním směrem. To znamená, že s nižším sociálním postavením je pravděpodobnost volby této strany větší. U ODS je tento směr opačný, a čím vyšší je sociální postavení lidí, tím vyšší je i pravděpodobnost volby ODS. U KDU-ČSL i VV je hodnota korelace zanedbatelná a navíc je u obou těchto stran příliš velká hodnota signifikance, což velmi omezuje pravděpodobnost platnosti tohoto vztahu.

Další proměnnou je společenská třída, která je do jisté míry podobná jako sociální postavení. Kategorizace této ordinální proměnné je však jiná, je založena na zařazení do jedné z následujících skupin; nižší třída, dělnická třída, nižší střední třída, střední třída, vyšší střední třída a vyšší třída. Při pohledu na tabulku 12 jsou opět zřejmé rozdíly u jednotlivých stran, které jsou velmi podobné předchozímu případu. Zatímco ČSSD a KSČM jsou spojeny s nižší společenskou třídou a u ODS je to naopak, identifikace voličů KDU-ČSL a VV je v rámci této kategorie v podstatě nemožná.

Tabulka 12. Vztah společenské třídy a volby strany ve volbách 2010

Volič strany	Společenská třída
	Spearmanův korelační koeficient
ODS	0,207** (sig. 0,000)
KSČM	-0,133** (sig. 0,000)
ČSSD	-0,107** (sig. 0,000)
KDU-ČSL	-0,007 (sig. 0,763)
VV	0,025 (sig. 0,283)

Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora. Spearmanův korelační koeficient.

**Korelace je signifikantní na hladině $\alpha=0,01$

Volby 2013

Jak již bylo zmíněno výše, v rámci rozdílného datového souboru pro rok 2013 je socioekonomický faktor redukován na čistý měsíční osobní příjem. Jeho vztah s volbou strany pro tento rok zobrazuje tabulka 13.

Tabulka 13. Vztah výše čistého měsíčního osobního příjmu a volby strany ve volbách 2013

Volič strany	Měsíční čistý osobní příjem
	Spearmanův korelační koeficient
ODS	0,110** (sig. 0,000)
KSČM	-0,088** (sig. 0,002)
ČSSD	0,039 (sig. 0,167)
KDU-ČSL	-0,056* (sig. 0,047)
TOP 09	0,110** (sig. 0,000)
ANO	0,042 (sig. 0,136)

Zdroj: Česká volební studie 2013, výpočet autora. Spearmanův korelační koeficient.

* Korelace je signifikantní na hladině $\alpha=0,05$

**Korelace je signifikantní na hladině $\alpha=0,01$

Z tabulky je vidět, že pravicové strany TOP 09 a ODS jsou spojeny s vyšším měsíčním osobním příjmem, zatímco u KSČM a KDU-ČSL je slabý statisticky významný vztah spojený s volbou strany u lidí s nižším měsíčním osobním příjmem. Voliči ČSSD a hnutí ANO v rámci této proměnné nevykazují žádný prokazatelný vztah.

Předchozí odstavce ukázaly, že existují značné rozdíly mezi vlivem jednotlivých proměnných na volbu konkrétní strany. U dlouhodobě etablovaných stran, které buď vznikly na počátku 90. let na základě klasického levoprávého štěpení (ODS a ČSSD) či se staly nástupnickou stranou totalitní státostrany, jako tomu tak bylo v případě KSČM, lze vyčíst zřetelné rozdíly mezi voliči na základě většiny socioekonomických či sociodemografických proměnných.

Na základě těchto rozdílů lze tedy poměrně přesně definovat voliče těchto stran jakožto cílové skupiny odpovídající určitým charakteristikám, které jsou pro ně typické. Z výše uvedeného je tedy zjevné, že např. voliče ODS lze spíše hledat ve skupinách s vyšším vzděláním a vyšším osobním příjmem, častěji pak v Praze a Čechách. Voliči KSČM jsou potom v drtivé většině případů starší lidé s nižším vzděláním a nižším osobním příjmem. Takto bychom mohli pokračovat minimálně u ČSSD a TOP 09, jejichž voliči jsou vyprofilováni na podobném základě.

Méně charakteristických rysů však přichází s voliči *nových* stran. U VV a hnutí ANO se sice objevuje silnější voličské jádro v Čechách a méně mezi lidmi nad 60 let, nicméně například pomocí vzdělání²⁸ či velikostí místa bydliště voliče těchto stran téměř nelze identifikovat. Žádný statistický rozdíl pak pro tyto strany nebyl nalezen u socioekonomických charakteristik, jako jsou společenská třída, sociální postavení či čistý měsíční osobní příjem.

Velmi specifické voliče pak má KDU-ČSL, kde má velkou váhu pro identifikaci voličů jedna zásadní proměnná, kterou je náboženské vyznání. Přestože to není klasická sociodemografická či socioekonomická proměnná, pro identifikaci voličů této strany hraje naprosto stěžejní roli. Její operacionalizace je v případě našich dat dána především četností návštěv bohoslužeb. Tabulka 14 ukazuje vztah této četnosti s volbou strany KDU-ČSL v roce 2010 i 2013. Záporná korelace je v tomto případě dána faktem, že v rámci ordinálních proměnných v souboru byla hodnota 1- několikrát za týden a hodnota 8 - nikdy.

²⁸ S výjimkou nižšího zastoupení voličů se základním vzděláním pro hnutí ANO.

Tabulka 14. Vztah četnosti návštěv bohoslužeb a volby strany KDU-ČSL ve volbách 2010 a 2013

Volič strany	Četnost návštěv bohoslužeb
	Spearmanův korelační koeficient
KDU-ČSL (2010)	-0,247** (sig. 0,000)
KDU-ČSL (2013)	-0,223** (sig. 0,000)

Zdroj: České volební studie 2010 a 2013, výpočet autora. Spearmanův korelační koeficient.

**Korelace je signifikantní na hladině $\alpha=0,01$

Přestože data za další strany nejsou uvedena v tabulce, ani v jednom případě se v obou volbách neprokázal žádný statisticky významný vztah mezi další stranou a četností návštěv bohoslužeb. Přestože jsou tedy voliči KDU-ČSL u většiny proměnných těžko identifikovatelní, u četnosti návštěvy bohoslužeb je tato situace odlišná.

Stále však zůstává problém detailnější identifikace voličů nových stran, tedy VV a hnutí ANO. Z odstavců uvedených výše je zřejmé, že tyto lidi nedokážeme s dostatečnou určitostí identifikovat na základě většiny sociodemografických a socioekonomických proměnných, s výjimkou odlišností v zastoupení regionů a částečně i věku. V tomto bodě je nutné podrobněji říci, že kdo jsou tedy voliči těchto stran? Jaké motivace k volbě nové strany mají? Odpověď budeme muset hledat u jiných kritérií, než byly dosud analyzovány.

3.4 Korupce jako téma a její vliv na volbu strany

Limity vycházející z omezené a nedostatečné identifikace voličů nových stran nás tedy nutí hledat jiná vysvětlení volby těchto stran, než na základě předchozích proměnných. Jednou z nejdůležitějších a často akcentovaných frází ve volební kampani VV i hnutí ANO je boj proti korupci, proti starým strukturám a dosavadnímu establishmentu. Pokud bychom to promítli do voličského chování, to odpovídá podle Linka valenčním úvahám, které se soustředí na schopnost stran řešit důležité politické problémy v zemi, spíše než pozičním úvahám, které se soustředí na konkrétní politický program. (Linek 2011: 10) Boj proti korupci je totiž do jisté míry něčím, co v rétorice či programu zmiňuje téměř každá strana, nicméně to mnohdy může působit pouze jako

hygienický faktor stran, který reálně neovlivňuje jejich volbu. Do jaké míry byl tedy boj proti korupci důležitý v obou volebních letech?

Abychom tuto otázku dokázali zodpovědět, budeme muset opět pracovat s rozdílnými daty pro rok 2010 a 2013, které jsou i v tomto případě dány změnou v dotazníku. V roce 2010 bylo mimo jiné dotazováno nejdůležitější téma ve volbách dle názoru voličů. Mezi tématy bylo několik desítek věcí, od ekonomických problémů, přes zahraniční politiku až po životní prostředí. Jedním z témat byla i *korupce*. Tabulka 15 ukazuje, jaký je poměr těch, kteří toto téma napříč stranami uvedli jako nejdůležitější téma pro volby.

Tabulka 15. Důležitost volebního tématu korupce ve volbách 2010

Strana	Téma		Total % (počet respondentů)
	Korupce	Ostatní témata	
ODS	2,1 %	97,9 %	100 (235)
KSČM	1,5 %	98,5 %	100 (131)
ČSSD	2,3 %	97,7 %	100 (256)
KDU-ČSL	2 %	98 %	100 (51)
VV	13,5 %	86,5 %	100 (126)
Všechny strany	4,8 %	95,2 %	100 (1856)

Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora.

Při pohledu na tabulku je poměrně dobře vidět rozdíl mezi tím, jakou důležitost ve volbách dávali korupci voliči VV a jakou pak voliči starých stran. Pro téměř každého sedmého člověka, který volil tuto stranu, byla korupce nejdůležitějším problémem týkající se těchto voleb. Ostatní strany se k tomuto číslu ani zdaleka nepřibližují. Při pohledu na podobnou tabulku pro rok 2013 je situace obdobná. Přestože se téma korupce v rámci stran stalo častěji nejdůležitějším tématem, jak ukazuje tabulka 16, nejvyšší poměr na stranu má hnutí ANO.

Tabulka 16. Důležitost volebního tématu korupce ve volbách 2013

Strana	Téma		Total % (počet respondentů)
	Korupce	Ostatní témata	
ODS	5,1 %	94,9 %	100 (59)
KSČM	9 %	91 %	100 (145)
ČSSD	9,6 %	90,4 %	100 (249)
KDU-ČSL	8,8 %	91,2 %	100 (57)
TOP 09	12,6 %	87,4 %	100 (103)
ANO	14,6 %	85,4 %	100 (253)
Všechny strany	9 %	91 %	100 (1653)

Zdroj: Česká volební studie 2013, výpočet autora. Statistický rozdíl v hodnotách určen pomocí t-testu (95 %).

V tomto roce je také zajímavé sledovat, že se hnutí ANO přibližuje strana TOP 09, u které je pravděpodobné, že v ní stále voliči vidí příznak *novosti* a mají pocit, že strana dokáže nastavit účinnou antikorupční agendu. Přesto však je pouze u hnutí ANO statisticky signifikantní rozdíl mezi důležitostí tématu korupce pro její voliče a zbytek populace. Faktem tedy zůstává, že v rámci obou sledovaných let mají největší poměr důležitosti toho volebního tématu strany VV a hnutí ANO, které koneckonců po dobu své volební kampaně zaměřovaly rétoriku tímto směrem.

Kromě toho byla v roce 2013 explicitně dotazována důležitost boje proti korupci v rámci volebního programu na škále 1-4, kde 1 znamenalo velmi důležitý a 4 velmi nedůležitý. Tabulka 17 ukazuje, jaký je vztah této proměnné s volbou jednotlivých stran. V tabulce je vidět, že u dvou stran (hnutí ANO a ODS) existuje slabá korelace s touto proměnnou. U obou stran však jde vidět rozdíl ve směru, jaký vztah udává. Zatímco u hnutí ANO záporná hodnota značí, že je toto téma pro voliče v programu důležitější, u ODS je to naopak. Tento fakt potvrzuje i přechodí tabulku, ze které vyplývá, že právě pro voliče ODS korupce není ztěžejní volební téma.

Tabulka 17. Vztah důležitosti boje proti korupci jako volebního programu a volby strany ve volbách 2013

Volič strany	Důležitost volebního programu – korupce
	Spearmanův korelační koeficient
ODS	0,076* (sig. 0,013)
KSČM	0,034 (sig. 0,268)
ČSSD	0,008 (sig. 0,791)
KDU-ČSL	-0,021 (sig. 0,484)
TOP 09	0,004 (sig. 0,885)
ANO	-0,062* (sig. 0,041)

Zdroj: České volební studie 2010 a 2013, výpočet autora. Spearmanův korelační koeficient.

*Korelace je signifikantní na hladině $\alpha=0,05$

3.5 Vliv příklonu ke společenským tématům na volbu strany

Pokud nám socioekonomické či sociodemografické proměnné dostatečně nedokázaly vysvětlit charakteristiky voličů nových stran, vnímání důležitosti volebního tématu korupce napovědělo více. Zde se o něco zřetelněji ukazuje, na základě jakého tématu lze voliče těchto stran hledat. U standardních politických stran však dokážeme definovat rozdíly i v názorech jejich voličů na různá společenská témata.

Ve volební studii pro rok 2010 i 2013 respondenti vyjadřovali názory na témata, která, více či méně, rozdělují společnost, a jsou tedy typická pro identifikaci voličů jednotlivých stran. Respondenti se na škále 0-10 vždy přikláněli buď k prvnímu či k druhému názoru. Příkladem takové otázky je „Progresivní zdanění nebo rovná daň“ s krajními možnostmi 0 - určitě první názor a 10 – určitě druhý názor. Na bodech 1-9 pak lidé mohli odstupňovat svůj názor. Názory, které byly takto analyzovány, jsou následující:

Kdo má nést náklady na zdravotnictví/vzdělávání (stát či lidé)

Privatizace státních podniků

Boj s nezaměstnaností či snižování deficitu/inflace

Progresivní zdanění nebo rovná daň

Přísnost zákonů pro přistěhovalce

Zákaz potratů

Míra evropské integrace

Zásahy církve do politiky

Větší výkonnost ekonomiky nebo ochrana životního prostředí

Zahraniční kapitál v ČR

Zastávání veřejných funkcí lidmi, kteří měli v komunistickém režimu vysokou pozici

Boj s kriminalitou nebo neomazování svobod a právostatných občanů

Zásahy státu do ekonomiky

Je logické, že voliči různých stran se přiklánějí k jednotlivým názorům odlišně. Jistě bude zřetelný rozdíl např. mezi voliči KSČM a ODS na roli státu v ekonomice či mezi KSČM a KDU-ČSL na zásahy církve do politiky. Cílem této práce není posoudit to, jak odpovídají voliči jednotlivých stran, ale hlavně fakt, *jaký vliv mají jednotlivé názory voličů na volbu stran.*

Pro lepší vysvětlení je použito dvojrozměrné zobrazení v grafu, které pracuje se dvěma proměnnými – závisle proměnnou je pravděpodobnost volby strany na škále 0-10. Nezávisle proměnnými jsou pak názory voličů na výroky zobrazené výše.

Graf 1. Ilustrační model vynášení hodnot na základě polarizace tématu a vlivu na volbu strany

Zdroj: Autor

Logiku vynášení hodnot pro jednotlivé strany zobrazuje graf 1. V grafu zobrazuje osa Y vliv na pravděpodobnost volbu strany (závisle proměnná), přičemž je pro výpočet vlivu použita metoda Relative Weights Analysis (RWA). Tato metoda je podobná výpočtu standardizovaného regresního koeficientu β u lineární regrese, který pro každý prediktor (nezávisle proměnnou) vysvětluje míru jeho relativního vlivu na závisle proměnnou mezi hodnotami 0-1. Výhodou metody RWA je fakt, že v modelu lépe pracuje s parciálními korelacemi. Jinými slovy, RWA model bere v úvahu jak korelaci každého prediktoru se závisle proměnnou, tak parciální korelace mezi všemi jednotlivými prediktory. V našem případě jsou těmito prediktory odpovědi respondentů na jednotlivé názory zmíněné výše, jejichž výsledek na bodě Y odpovídá právě výše zmíněné metodice.

Fakt, že není RWA neobvyklou metodou v sociálních vědách, lze demonstrovat i tím, že její Brittany Howell, Erika C. Lopina a Steven Rogelberg použili při měření relativní důležitosti jednotlivých nezávisle proměnných pro předpověď volební účasti (Howel, Lopina, Rogelber 2012). Při podobných tématech tedy nelze měřit každý prediktor nezávisle, ale je nutné ho zasadit do kontextu celého rozhodování v rámci daného tématu, v našem případě tedy baterie názorů na klíčová společenská témata.

Jak již bylo zmíněno výše, na ose X je pracováno se silou polarizace jednotlivých názorů, konkrétně pak se směrodatnou odchylkou odpovědí celého vzorku u každého názoru. Čím je tato odchylka větší, tím je bod umístěn více v pravo a daný problém má tedy větší polarizační charakter. Hodnoty na ose X zůstávají v rámci každého roku (2010 i 2013) stejné, mění se pouze hodnoty na ose Y, tedy vliv témat na volbu každé ze stran.

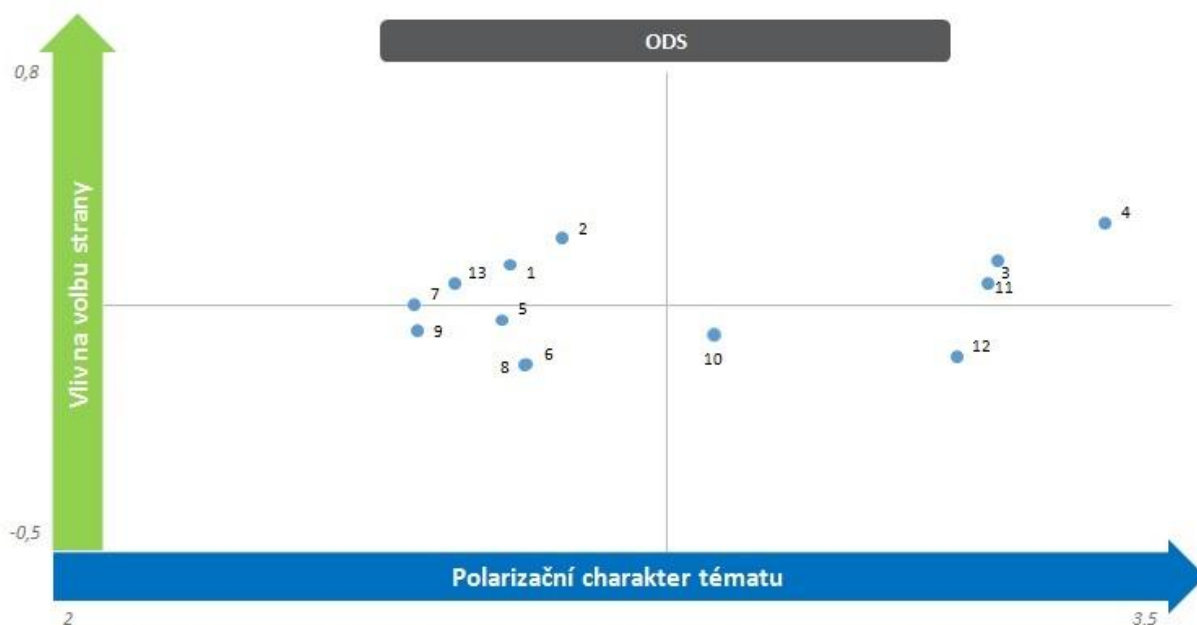
Pro lepší znázornění je celý graf zobrazen do čtyř kvartálů. Ty jsou pro každou stranu unikátní, jelikož osu X každého kvartálu tvoří průměr všech koeficientů (vliv na volbu strany strany) názorů pro danou stranu. Osa Y kvartálů zůstává stejná, ta je dána průměrem směrodatných odchylek jednotlivých názorů na celém vzorku. Pokud je tedy konkrétní bod umístěn pro danou stranu v prvním kvartále, znamená to, že má napříč celým spektrem vysokou polarizační schopnost, a zároveň má v rámci všech názorových baterií nadprůměrný vliv na volbu dané strany. Nejvíce bodů v tomto kvartále lze očekávat u stran, které jsou silně ideologicky profilovány (na levici či pravici) a jejichž voliči se také rozhodují dle témat, které poměrně ostře rozdělují společnost.

V druhém kvartále by mělo být umístěno více bodů u stran, které nejsou silně ideologicky profilovány a jejichž klíčová témata jsou sice pro vlastní voliče důležité, ale příliš nerozdělují společnost. Podobnou logikou pak funguje i umístění bodů do dalších kvartálů, tedy kvartálů 3 a 4.

Vliv umístění na názorové škále na pravděpodobnost volby strany v roce 2010

Pokud se podíváme na konkrétní příklady, lze si udělat lepší obrázek o tom, jaký mohou mít názory respondentů vliv na volbu jednotlivých stran. Graf 2 ukazuje hodnoty pro ODS.

Graf 2. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu ODS v roce 2010

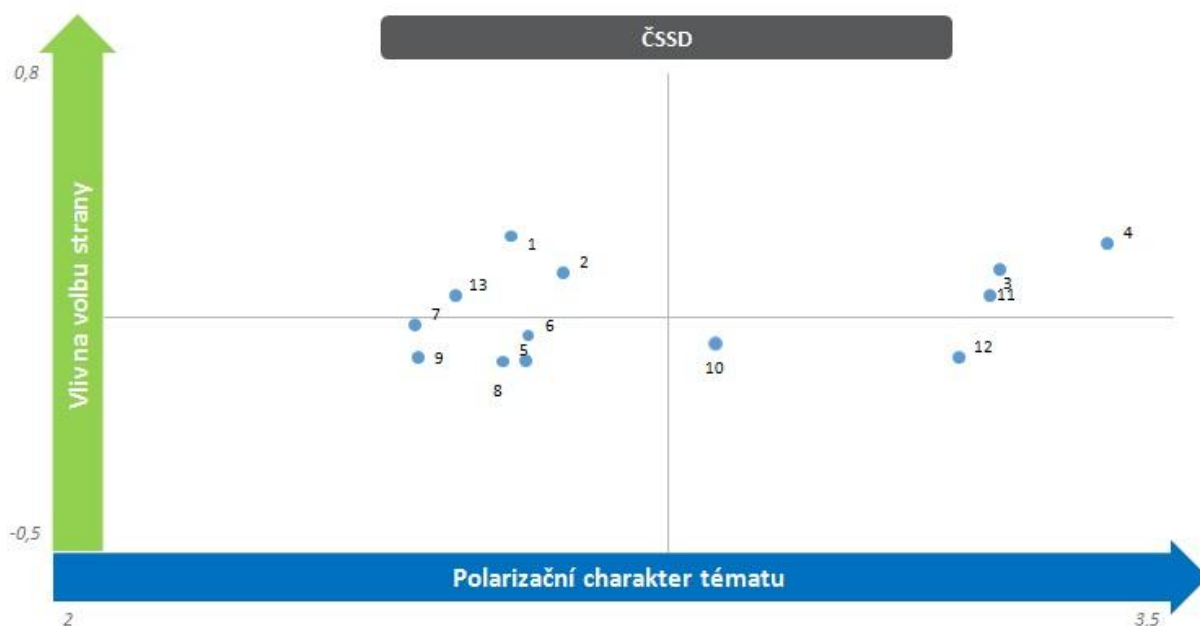

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Z grafu lze vyčíst, že tématem, které má na volbu strany nejvyšší vliv, je bod 4, tedy progresivní zdanění. Přestože neznáme směr vztahu, lze usuzovat, že voliči ODS budou s vyšší pravděpodobností pro rovnou daň spíše, než pro progresivní zdanění. Další hodnotou, která má poměrně vysoký vliv, je bod 2 – privatizace podniků. Pro volbu strany pak příliš nejsou důležitá témata, jako jsou zásahy církve do politiky, boj s kriminalitou na úkor omezování práv či svobod nebo zákaz potratů.

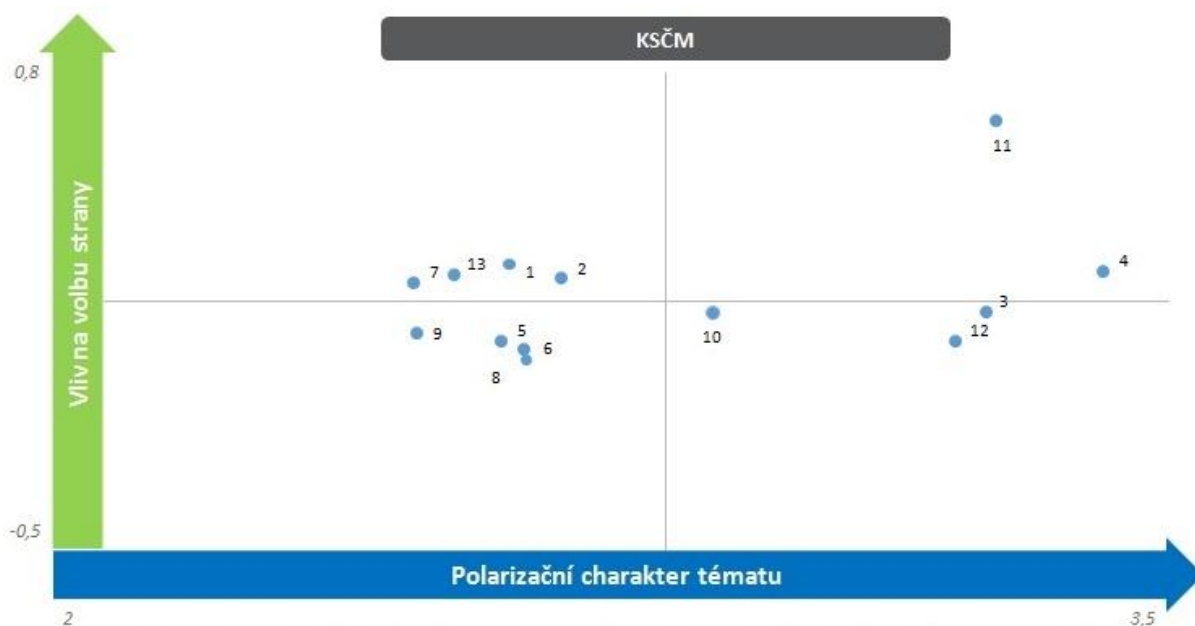
Další analyzovanou stranou je ČSSD, kterou zobrazuje graf 3. U této strany jde vidět, že podobně jako v případě ODS má vysoký vliv názor na progresivní zdanění. Kromě toho je nejvíce nadprůměrně hodnocen bod 1, který vyjadřuje názor na to, kde má nést náklady na zdravotnictví či vzdělávání, zda stát či občané. Tento názor však nemá, možná poněkud překvapivě, takový polarizační charakter, tudíž je umístěn ve druhém kvartále.

Graf 3. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu ČSSD v roce 2010

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Graf 4. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu KSČM v roce 2010

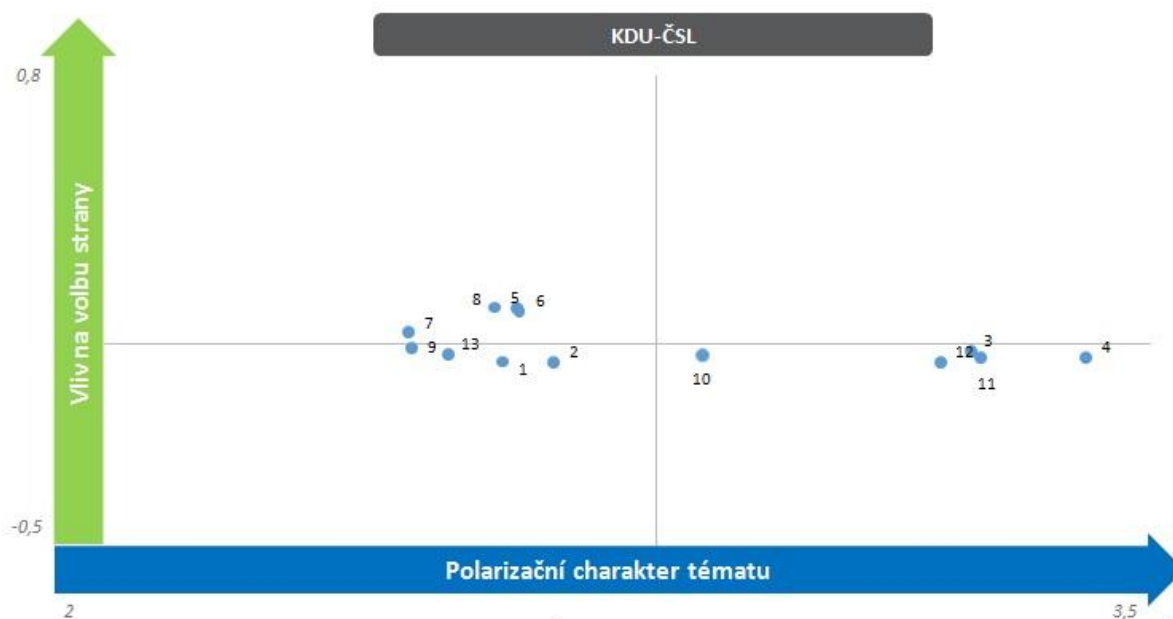

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Další analyzovanou stranou je KSČM, kterou zobrazuje graf 4. V případě této strany lze poměrně dobře vidět, který z faktorů má oproti ostatním vysoce nadprůměrnou hodnotu. Tím faktorem je názor na to, zda by měly být veřejné funkce v rukou bývalých vysoce postavených komunistů. Hodnota tohoto faktoru se pohybuje kolem 0,7 a je tedy vůbec nejsilnější hodnotou ze všech bodů u porovnávaných stran. Navíc je toto téma jedno z nejvíce polarizačních, tedy v tomto případě dává smysl, že je silné právě u KSČM. Témata, která nemají na volbu strany příliš velký vliv, jsou podobná, jako u předchozích analyzovaných stran ČSSD a ODS.

Zajímavou situaci pro analýzu přináší KDU-ČSL, která je zobrazena v grafu 5. Pokud byla u předchozích stran nejsilnější témata v prvním kvartále, u KDU-ČSL je to přesně naopak. Největší vliv na volbu strany zde mají body 5,6 a 8, které představují témata přísnost zákonů pro přistěhovalce, zákaz potratů a zásahy církve do politiky. Není asi překvapením, že u této strany mají nadprůměrný vliv právě poslední dva zmíněné body. Přesto však síla těchto nadprůměrně hodnocených koeficientů není příliš velká.

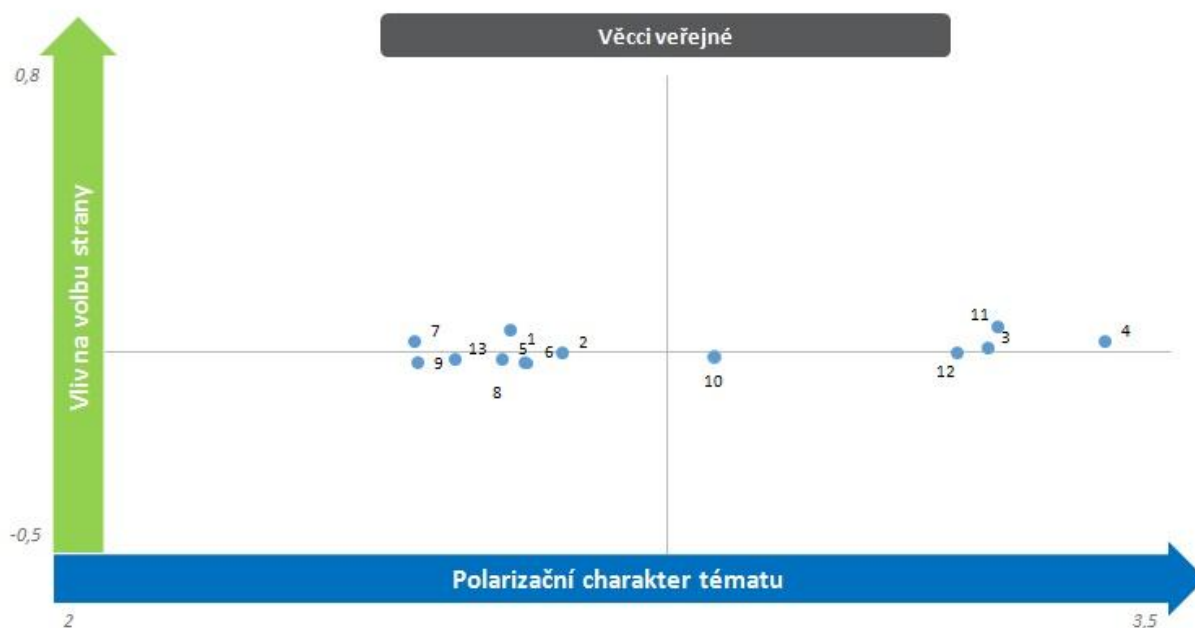
Graf 5. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu KDU-ČSL v roce 2010

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Poslední analyzovanou stranou v roce 2010 jsou VV. Při pohledu na graf 6 je zřejmé, že zde je situace nejméně průkazná napříč všemi analyzovanými stranami. Všechny body jsou poměrně blízko u průměru hodnot, tzn. že u této strany není žádné výrazné téma, které by mělo vliv na její volbu. Názorová identifikace voličů této strany je tedy stejně náročná, jako v případě socioekonomických či sociodemografických charakteristik.

Graf 6. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu VV v roce 2010

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Pro všechny zmíněné strany nabývají výsledky analýzy rozdílných hodnot. Rozdíly v těchto hodnotách zobrazuje tabulka 18, která číselně zobrazuje výsledky vynesené výše v grafech pro jednotlivé strany. Tabulka ukazuje, jaký vliv má příklon k jednomu či druhému pólu u daného atributu na volbu stran. Hodnoty se zde pohybují na transformované stupnici 0-100, přičemž čím vyšší je hodnota, tím vyšší je vliv na volbu strany. Z tabulky je patrné, že především u VV a KDU-ČSL je velmi těžké identifikovat silnější nosné téma. U KDU-ČSL lze tento jev částečně vysvětlit dlouholetou středovostí strany a nevyhraněností jejich voličů v rámci mnoha společenských témat, i vzhledem k tomu, že strana byla součástí jak pravicových, tak levicových vlád. Přesto bychom však očekávali ještě vyšší hodnoty v atributech zásahy církve do politiky či zákaz potratů. Hodnota R^2 potom vysvětluje míru vysvětlené variance pro celý set témat, podobně jako regresní analýza. Zatímco tedy u ODS, KSČM či ČSSD pomocí této analýzy dokážeme vysvětlit přibližně polovinu podílu variance závisle proměnné, u VV a KDU-ČSL jsme na velmi nízkých číslech.

Tabulka 18. RWA Scores pro jednotlivé strany v rámci atributů pro rok 2010

	VV	ČSSD	ODS	KSČM	KDU- ČSL
Náklady na zdravotnictví/vzdělávání	11	36	38	28	1
Privatizace podniků	5	26	35	24	1
Boj s nezaměstnaností/inflace	6	20	23	15	4
Progresivní zdanění	8	34	39	26	2
Přísnost zákonů přistěhovalci	3	2	13	7	16
Zákaz potratů	2	9	1	2	15
Míra evropské integrace	8	12	17	23	9
Zásahy církve do politiky	2	2	1	5	16
Ekonomika nebo ochrana ŽP	2	3	10	9	5
Zahraniční kapitál	4	7	9	15	3
Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů	12	27	29	67	2
Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod	5	3	3	7	1
Zásahy státu do ekonomiky	3	20	23	25	3
R²	0,189	0,429	0,531	0,494	0,119

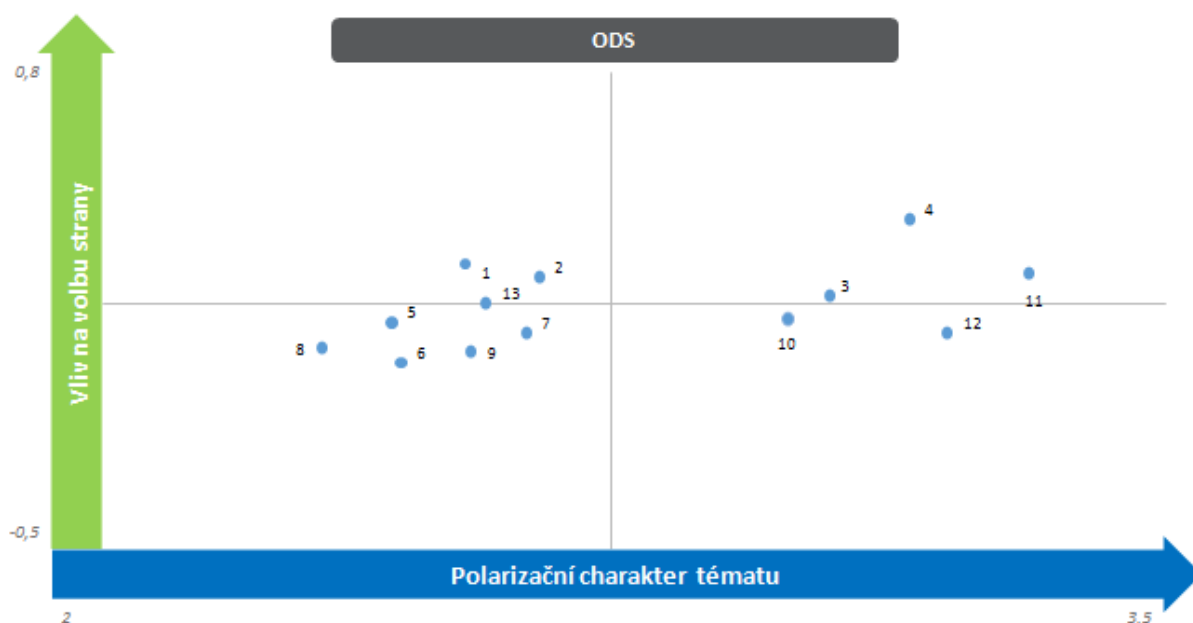
Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora. Relative Weight analysis

Vliv umístění na názorové škále na pravděpodobnost volby strany v roce 2013

Jak již bylo zmíněno výše, i pro rok 2013 byla v České volební studii použita baterie otázek, která měla identifikovat příklon k názorům jednotlivých voličských skupin. Vzhledem k tomu, že otázky zůstaly od roku 2010 zcela nezměněny, lze lépe porovnat výsledky pro oba hodnocené roky.

První hodnocenou stranou je v tomto případě ODS. Podobně jako v roce 2010, i o tři roky později zůstalo téma s největším vlivem na volbu strany stejné. Tímto tématem je tedy opět progresivní zdanění, které má na volbu strany největší vliv. Voliče této strany pak zcela nelze definovat dle názorů na zákaz potratů či zásahy církve do politiky. Celkové zobrazení jednotlivých témat pro ODS zobrazuje graf 7.

Graf 7. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu ODS v roce 2013

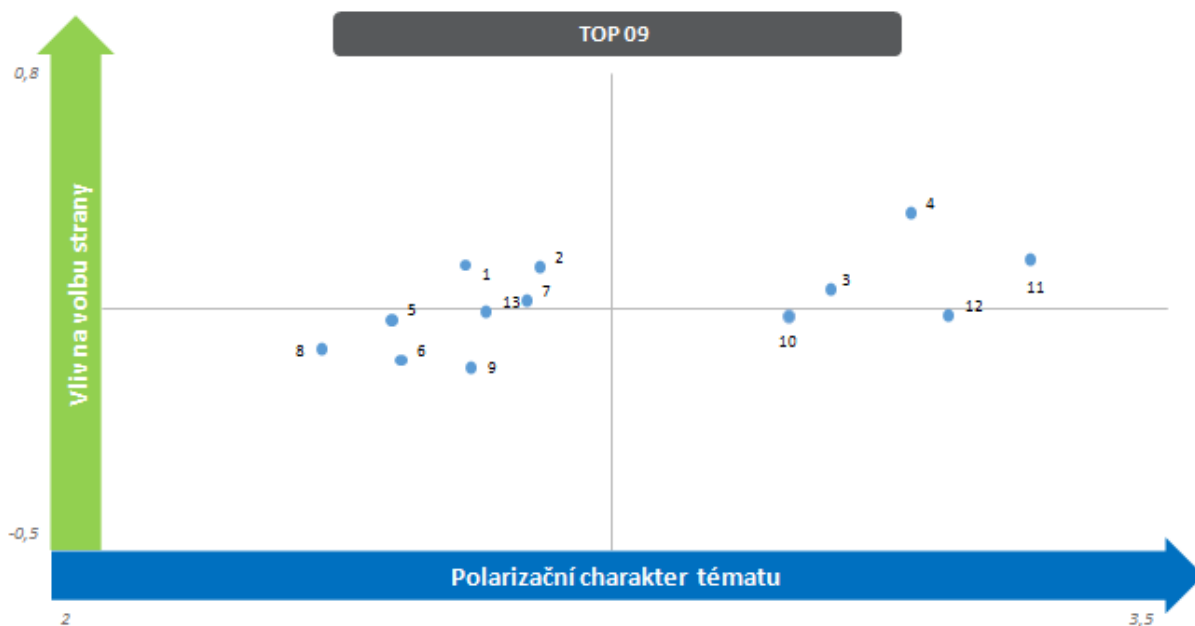

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 – Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Pro rok 2013 poprvé do analýzy vstupuje i strana TOP 09, která dle kritérií definovaných v této práci v roce 2010 nemohla být zařazena ani do starých, ani do nových stran.²⁹ Při pohledu na rozložení jednotlivých bodů pro TOP 09 se nelze ubránit pocitu, že je síla jednotlivých faktorů téměř identická jako v případě ODS. Tato skutečnost nemusí být až takovým překvapením. Obě strany se profilují jako pravicové a často soutěží o stejného voliče. Jde tedy vidět, že pravděpodobnost volby těchto stran zvyšuje důraz na podobná témata. Rozdělení faktorů pro TOP 09 zobrazuje graf 8.

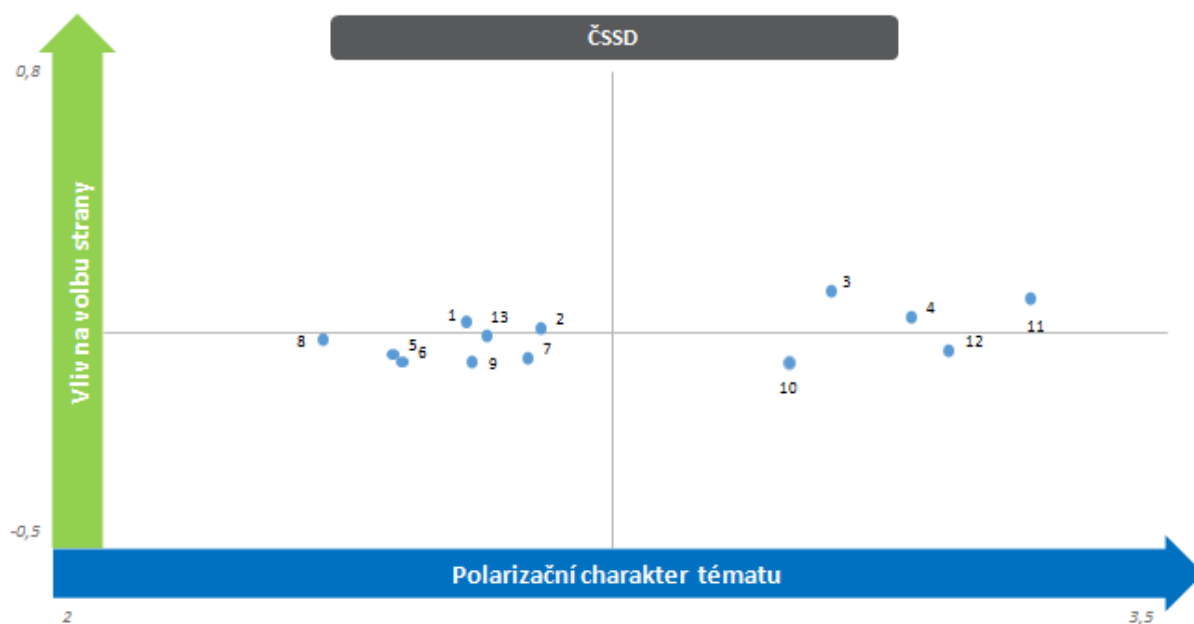
²⁹ Respektive do námi požadované skupiny *skutečně nových stran*.

Graf 8. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu TOP 09 v roce 2013

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

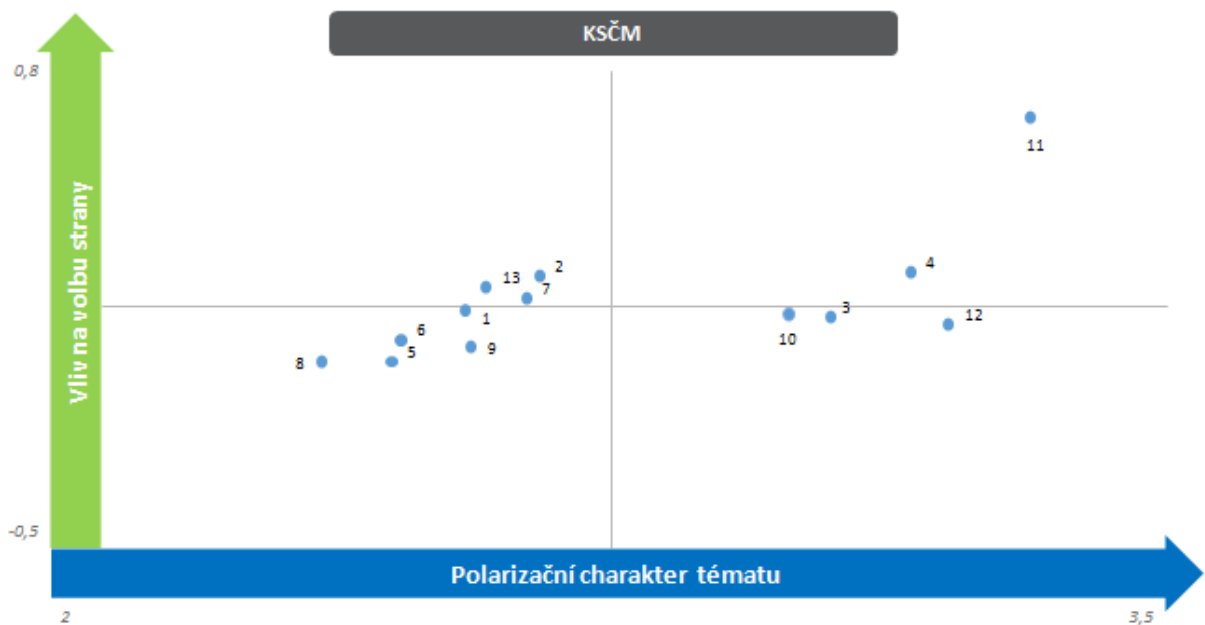
Graf 9. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu ČSSD v roce 2013

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Rozložení jednotlivých témat pro ČSSD zobrazuje graf 9. Nejdůležitějším faktorem pro volbu ČSSD se v roce 2013 ukazuje být názor na boj s nezaměstnaností na úkor inflace, respektive naopak. Nutno však přiznat, že se všechny body na ose Y pohybují kolem průměrné hodnoty, tedy že žádný z atributů nijak zvlášť nevystupuje vůči ostatním. To už se nedá říct o KSČM, která je zobrazena v grafu 10. Zde se opět projevuje velmi silný vliv tématu veřejných funkcí v rukou bývalých vysoce postavených členů komunistického režimu, který ovlivňuje volbu strany velmi silným způsobem. Na druhou stranu se příliš neukazuje, že by volbu KSČM ovlivňoval postoj k zásahům církve do politiky.

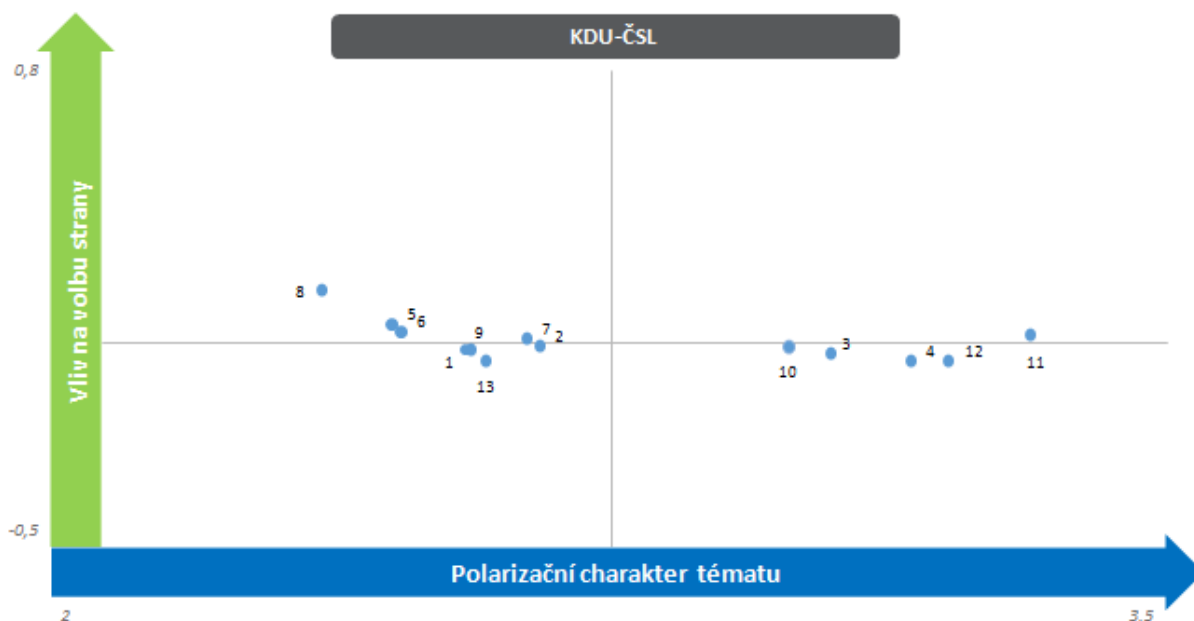
Graf 10. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu KSČM v roce 2013

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Zásahy církve do politiky však hrají velkou roli u voličů KDU-ČSL, podobně jako v roce 2010. Toto téma však u dané strany vyniká jako jediné. Identifikace jejich voličů na základě ostatních témat je zde velmi obtížná. Situaci zobrazuje graf 11.

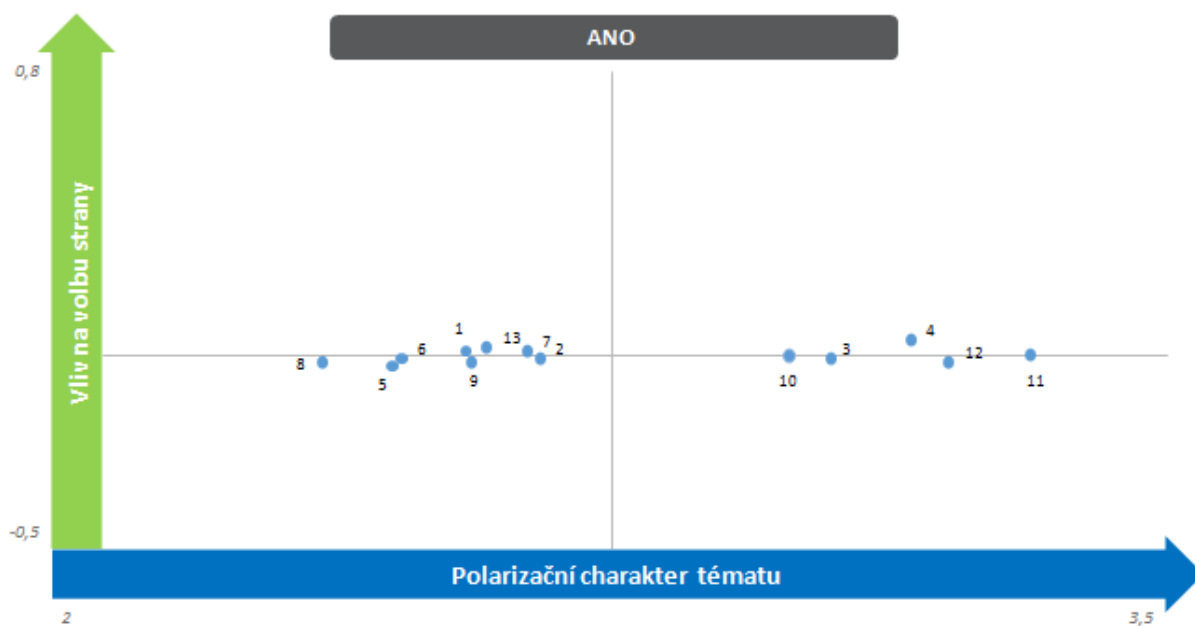
Graf 11. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu KDU-ČSL v roce 2013

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Poslední analyzovanou stranou zůstává hnutí ANO. Při pohledu na graf 12 je situace velmi obdobná jako u VV v roce 2010. V podstatě zde není ani náznak toho, že by některý atribut měl větší vliv, než je průměr všech atributů pro tuto stranu.

Graf 12. Vliv příklonu k pólům jednotlivých témat na volbu hnutí ANO v roce 2013

1 – Náklady na zdravotnictví/vzdělávání; 2 – Privatizace podniků; 3 – Boj s nezaměstnaností/inflace; 4 – Progresivní zdanění; 5 – Přísnost zákonů pro přistěhovalce; 6 – Zákaz potratů; 7 - Míra evropské integrace; 8 – Zásahy církve do politiky; 9 – Ekonomika nebo ochrana ŽP; 10 – Zahraniční kapitál; 11 – Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů; 12 – Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod; 13 – Zásahy státu do ekonomiky

Podobně jako v předchozím případě, i pro rok 2013 jsou síly jednotlivých atributů pro dané strany sloučeny do tabulky 19 a opět jsou transformovány do hodnot 0-100. Z tabulky je zřejmé, že hnutí ANO má v tabulce nejenom absenci jakéhokoliv silnějšího tématu, které by silněji ovlivňovalo vliv na jeho volbu, ale také velmi malou hodnotu R^2 , tedy míru vysvětlené variance.

Tabulka 19. RWA Scores pro jednotlivé strany v rámci atributů pro rok 2013

	ANO	ČSSD	KDU- ČSL	KSČM	ODS	TOP 09
Náklady na zdravotnictví/vzdělávání	4	12	4	15	28	28
Privatizace podniků	2	10	5	24	24	27
Boj s nezaměstnaností/inflace	2	2	3	13	19	21
Progresivní zdanění	7	13	1	25	40	42
Přísnost zákonů přistěhovalci	0	3	11	1	12	13
Zákaz potratů	2	1	9	7	1	2
Míra evropské integrace	4	2	7	18	9	18
Zásahy církve do politiky	1	7	20	1	5	5
Ekonomika nebo ochrana ŽP	1	1	4	5	4	0
Zahraniční kapitál	3	1	5	14	13	14
Veřejné funkce v rukou bývalých komunistů	3	18	8	67	25	29
Boj s kriminalitou/omezování práv a svobod	1	4	1	11	9	14
Zásahy státu do ekonomiky	5	8	1	21	17	15
R²	0,045	0,126	0,11	0,367	0,258	0,277

Zdroj: Česká volební studie 2010, výpočet autora.

V letech 2010 i 2013 se ukázalo, že je velmi těžké definovat voliče *skutečně nových stran* na základě většiny sociodemografických, socioekonomických či názorových charakteristik s výjimkou regionální odlišnosti a částečně i věkové struktury. Zde však menší zastoupení v kategorii nad 60 let stále příliš nevyovídá o typickém voliči těchto stran. Vypadá to, že tyto strany mají voliče napříč všemi skupinami obyvatel nehledě na to, jaký mají příjem, vzdělání, v jak velké bydlí obci či co si myslí o ekonomice nebo zahraniční politice.

4. Budoucnost *skutečně nových stran*: Je zde stále poptávka?

4.1 Zvažování další *skutečně nové strany* v české populaci

Již bylo řečeno, že v roce 2010 i 2013 uspěly strany, které svojí rétorikou a programem příliš necílily na konkrétní voličské segmenty typické pro tradiční strany, ale jedním z jejich hlavních témat byla korupce a očištění politické kultury v zemi. Bylo také řečeno, že tyto strany stojí na původně nepolitických osobnostech a svojí rétorikou se proti politickému establishmentu vymezují. Přestože tyto strany již dvakrát uspěly ve volbách do PS, nic to nevypovídá o jejich přitažlivosti a potenciálu do budoucna. V rámci této problematiky se tak logicky nabízejí dvě zásadní otázky. Existuje stále příklon českých voličů k podobným stranám? A pokud ano, kdo by takovou stranu volil?

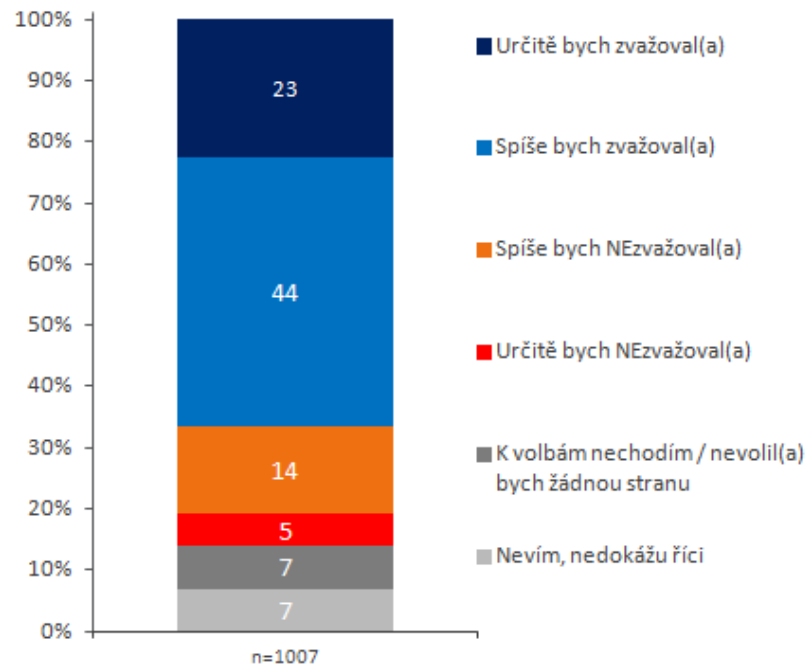
Pro zodpovězení této otázky použijeme data z unikátního průzkumu veřejného mínění na reprezentativním vzorku populace České republiky ve věku 18–65 let, který byl uskutečněn mezi 22.10–27.10. 2015 pouze pro účely této práce a data z něj prozatím nikde nebyla publikována.³⁰ Jednou z otázek, která v průzkumu zazněla, byla následující formulace:

*„V případě, že by v příštích volbách do Poslanecké sněmovny kandidovala strana složená především z **nepolitických osobností**, která by zároveň měla jako jeden z hlavních politických programů **boj proti korupci a změnu politické kultury v zemi**, jak je pravděpodobné, že byste zvažoval/a volbu takové strany?“*

Výsledky této otázky na vzorku 1007 respondentů ukazuje graf 13. Z něj je zřejmé, že dvě třetiny populace ve věku 18–65 let by zvažovaly volbu takové strany. Pouze pětina lidí pak uvádí, že by volbu takové strany nezvažovala. Pokud bychom se však omezili na informaci za celkový vzorek dané populace, v kontextu stranictví by to bylo poněkud málo.

³⁰ Průzkum byl realizován pomocí online panelu agentury IPSOS <https://casicz.ipsos.cz/>

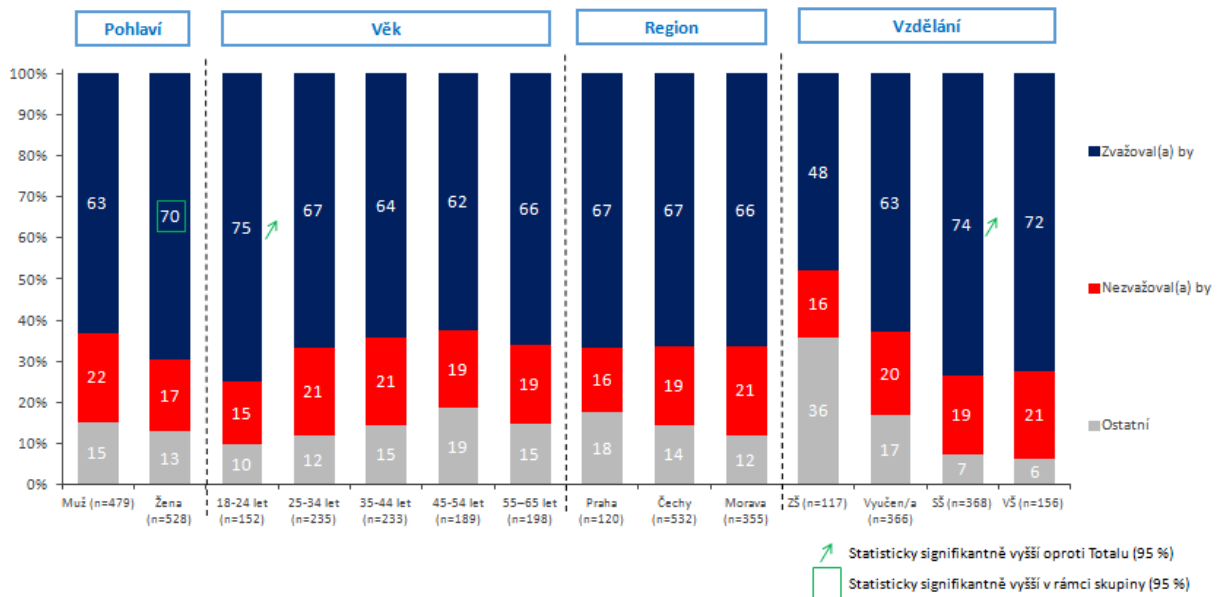
Graf 13. Zvažování populace další skutečně nové strany v příštích volbách do PS

Z tohoto důvodu je nutné podívat se na to, kteří lidé by volbu takové strany zvažovali častěji. Pro účely této analýzy sloučíme odpovědi Rozhodně zvažoval(a) a Spíše zvažoval(a) do možnosti „zvažovali by“ a možnosti Rozhodně nezvažoval(a) a Spíše nezvažoval(a) do možnosti „nezvažovali by.“ Procentuální rozdělení těchto možností zobrazuje graf 14.

Graf 14. Zvažování populace další skutečně nové strany v příštích volbách do PS:

Sociodemografický detail

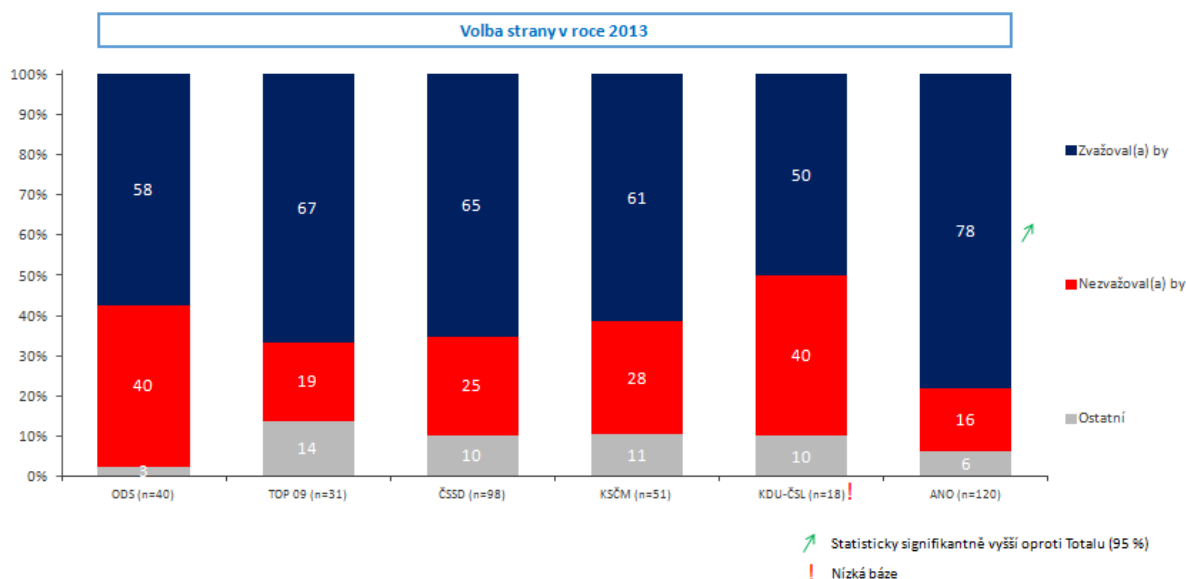
Z grafu jde vidět, že existují určité odlišnosti mezi jednotlivými sociodemografickými skupinami, které mají statisticky signifikantní rozdíl. Například více by podobnou stranu zvažovali volit ženy, lidé do 24 let a také lidé se středoškolským vzděláním.³¹ Co se týká regionů, tam je podpora pro takovou stranu zcela vyrovnaná. Více než třetina lidí se základním vzděláním potom nevolí, k volbám neplánuje jít či neví, jak v současnosti k volbě takové strany přistoupit.

Důležité měřítko pro identifikaci voličů je také to, jak se na volbu takové strany dívají lidé, kteří volili různé strany v roce 2013. Pro účely této analýzy byla data přetříděna i přes odpovědi respondentů na to, koho volili v roce 2013.³² Rozdělení otázky na pravděpodobnost volby strany definované v dotazníku přes jednotlivé strany zobrazuje graf 15. Přestože jsme v tomto případě limitováni nízkou bází pro některé strany, nejvíce pak KDU-ČSL, z dat vyplývá, že lidé, kteří volili v roce 2013 hnutí ANO, jsou nejvíce nakloněni k volbě další podobné strany.

³¹ Oproti lidem se základním vzděláním a vyučeným lidem je však statisticky signifikantní rozdíl i u vysokoškoláků.

³² Tato otázka je součástí osobního dotazníku v IPSOS online panelu, proto nemusela být ve výzkumu dotazována.

Graf 15. Zvažování populace další skutečně nové strany v příštích volbách do PS: Rozdělení dle volby stran ve volbách do PS v roce 2013

4.2 Přitažlivost volebních témat

V rámci výše zmiňovaného průzkumu byla dotazována i baterie výroků, ke které respondenti přiřazovali důležitost, kterou pro ně dané téma má při rozhodování o volbě strany. Otázka tedy zněla:

Pokud byste se nyní rozhodoval/a, kterou stranu byste volil/a ve volbách do Poslanecké sněmovny, jak důležitá by pro Vaši volbu byla následující témata?

- 1) Přístup k ekonomickým tématům (daně, státní rozpočet...)
- 2) **Boj proti korupci**
- 3) Zahraniční politika
- 4) Postoj strany k evropské integraci
- 5) Postoj strany k církvi/církevním restitucím
- 6) Postoj strany k problematice imigrace
- 7) **Fakt, že jsou ve vedení strany osobnosti z oblasti mimo politiku**

Pro každou z těchto otázek respondenti přiřazovali důležitost pomocí škály 1-10, kde 1 znamenalo Vůbec by nebylo důležité a 10 znamenalo Velmi důležité. Takto byla zjištěna deklarovaná důležitost témat, která je pro účely této práce opět přetříděna přes

volbu strany 2013. Klíčové jsou přitom pro účely této práce především body 2 a 7, tedy boj proti korupci a osobnosti ve vedení strany.

Celkové porovnání jednotlivých výroků a jejich přiřazení k volbě strany v roce 2010 ukazuje tabulka 19. Hodnoty v tabulce představují průměrnou známku pro danou stranu očištěnou o respondenty, kteří zvolili hodnotu nevím. Na tuto otázku také neodpovídali respondenti, kteří v předchozí otázce uvedli, že k volbám nechodí, či se neplánují zúčastnit příštích voleb.

Tabulka 19. Důležitost témat pro volbu strany v příštích volbách do PS v závislosti volby strany ve volbách do PS v roce 2013

Volba strany v roce 2013	ODS	TOP 09	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	ANO
Volební téma						
Ekonomické otázky	8,85	8,36	8,75	8,93	8,90	9,04
Boj proti korupci	8,48	8,25	8,99	9,19	8,65	9,04
Zahraniční politika	7,44	7,72	7,53	7,90	7,05	7,96
Vztah k církvi/církevním restitucím	5,75	5,15	7,02	7,37	7,15	6,46
Evropská integrace	7,55	7,64	7,69	7,75	6,95	7,97
Problém imigrace	8,18	8,37	8,79	9,09	8,26	8,80
Osobnosti ve vedení strany	5,44	5,83	6,46	6,31	6,05	6,78

Zdroj: Výzkum veřejného mínění, Ipsos, říjen 2015. Výpočet autora. Průměrné hodnoty na desetibodové škále. Zeleně jsou označeny signifikantní rozdíly v průměrech oproti Totalu.

Z tabulky je vidět, že obě dvě klíčové otázky jsou nadprůměrně důležité u voličů hnutí ANO. Kromě toho je boj proti korupci důležitý i u voličů KSČM. Církevní restituce a vztah strany k církvi pak přijde důležitější voličům KDU-ČSL, ČSSD a KSČM. Voličům hnutí ANO pak kromě již zmíněných témat přijde nadprůměrně důležitá i zahraniční politika a evropská integrace či ekonomické otázky.

Analytická část dokázala poměrně uspokojivě zodpovědět na všechny stanovené hypotézy v rámci této práce. V první části nebyla potvrzena hypotéza H1: „*Pro voliče VV a hnutí ANO nejsou typické žádné charakteristiky spočívající ve statisticky výraznějším procentním zastoupení v rámci některé ze sociodemografických či socioekonomických skupin, než je průměr voličů všech stran.*“ Při podrobné analýze voličského chování voličů *nových stran* bylo nalezeno několik rozdílů v rámci sociodemografických charakteristik těchto stran, které dokázaly tyto voliče alespoň částečně identifikovat. Přestože nebylo možné identifikovat rozdíly u socioekonomických charakteristik, pro obě strany se zde objevila jistá geografická či veková odlišnost oproti průměru všech voličů.

Potvrzena byla ovšem hypotéza H2, která zní: „*Volbu VV a hnutí ANO výrazně neovlivňuje síla deklarované vyhraněnosti v rámci příklonu k jednomu z pólů u klíčových společenských témat v porovnání s ostatními stranami.*“ Z analýzy se ukázalo, že je u obou stran velmi těžké najít silnější téma, které by mělo vliv na volbu jedné či druhé strany. Naopak takovým tématem se v rámci statistických rozdílů ukázala být korupce, čímž byla potvrzena i hypotéza H03: „*Téma korupce hraje pro voliče VV a hnutí ANO důležitější roli při rozhodování o volbě strany než v případě ostatních stran.*“

Ověřena byla i testovaná hypotéza H4: „*Ve společnosti stále existuje silná poptávka po stranách složených z nepolitických osobností stavějících svůj program na korupci a očištění politického života země*“, a to pomocí unikátního průzkumu veřejného mínění, který potvrdil poptávku po nových stranách i ke konci roku 2015. Úspěšně se pak podařilo otestovat i poslední hypotézu H5: „*Častěji by další novou stranu složenou především z nepolitických osobností a stavějící svůj program na korupci a očištění politického života země volili lidé, kteří tak již učinili v minulosti.*“ Ta byla taktéž ověřena na základě dat z průzkumu.

4.3 Stává se hnutí ANO etablovanou stranou?

Z průzkumu realizovaného v říjnu 2015 jde vidět, že voliči hnutí ANO přisuzují větší důležitost nejenom otázkám *korupce a novosti dané strany*, ale také zahraniční politice (evropské integraci) či ekonomickým otázkám. Tento fakt je na první pohled v rozporu s tím, co bylo zmíněno v předchozích odstavcích. Při pohledu na rok 2013

přítom bylo jen velmi těžké definovat voliče hnutí ANO dle nějakých názorových charakteristik. Čím je tento posun způsoben?

Nejpravděpodobnějším vysvětlením je fakt, že je hnutí ANO i v polovině volebního období stále na vrcholu popularity. Dle volebního modelu z října 2015 by získalo hnutí ANO 29,5 % hlasů ve volbách do PS a stalo se tak nejsilnější stranou. (CVVM: Stranické preference a volební model v říjnu 2015). Přestože vůdce hnutí, Andrej Babiš, často směřuje svou rétoriku k výroku „*nejsem politik*“ a stále mluví o boji se *starými strukturami* (Koutník, Shabu 2015), je zřejmé, že pro voliče hnutí ANO se kromě těchto Babišových tradičních výroků začínají rýsovat i další důležité problémy, na základě kterých jsou ochotní přehodnocovat volbu své strany.

Jedním z nejdůležitějších Babišových témat je od počátku jeho politické činnosti výběr daní a plánované zavedení tzv. elektronické evidence tržeb (iHNed.cz 2015). Tato Babišova vlajková loď by poměrně dobře dokázala vysvětlit to, proč jsou voliči hnutí ANO nyní náchylnější na ekonomické otázky více, než tomu bylo v roce 2013. Jak si ale vysvětlit vyšší průměrnou známku důležitosti u témat zahraniční politiky, respektive evropské integrace? I zde se nabízí možné vysvětlení. Babišova firma Agrofert je jedním z největších příjemců dotací z fondů Evropské unie (EU), čehož často využívá opozice ve své kritice (Havlingerová 2015) hnutí ANO. Tato dvě témata, tedy ekonomické otázky a Babišova činnost v oblasti příjmů dotací z EU, jsou s hnutím ANO velmi často spojovány. Zahraniční politika pak může být spojena s vyšší citlivostí voličů hnutí ANO na téma uprchlíků či bezpečnosti v Evropě.

Co se tedy děje s hnutím ANO? Již bylo zmíněno, že v době tvorby této práce jsme přesně v polovině volebního období a toto hnutí je v čele žebříčku popularity. Pokud v roce 2013 nebylo zřejmé žádné názorové vyhranění voličů této strany, jak je možné, že v současné době se rýsuje hned několik témat, která jsou pro voliče tohoto hnutí nadprůměrně důležitá? Přestože se hnutí ANO stále profiluje jako jakási *nepolitická varianta*, je nepopíratelný fakt, že praktickou každodenní politiku realizuje a je tak veřejností taky vnímána. Přestože tedy stále může hnutí díky dobře nastavenému marketingu působit jako nepolitický aktér vymezující se proti establishmentu a starým strukturám, ve skutečnosti už jsou členem této struktury a dle toho taky může vypadat voličské rozhodování.

Vypadá to, že jsou v současné chvíli voliči této strany ve svém rozhodování na pomyslné křižovatce. Po dvou letech fungování hnutí je velmi těžké předstírat, že strana nemá nic společného s politikou a že do ní nepatří. Přesto však je u nich stále větší poptávka po nepolitických osobnostech ve vedení strany a zároveň očištění politické kultury v zemi včetně boje proti korupci. Zároveň se ale objevují tendence k tomu rozhodovat se více dle konkrétních parametrů programu, které v roce 2013 nebyly příliš zřetelné. Je tedy pravděpodobné, že na konci řádného volebního období (bude-li dodrženo) v roce 2017 budou voliči hnutí ANO mnohem více volit kvůli jejímu postoji k ekonomice či zahraničním otázkám, než kvůli projektu *novosti*. Ze *skutečně nové strany* se tak může stát strana etablovaná.

4.4 Budoucnost skutečně nových stran v ČR

Jaká je tedy budoucnost skutečně nových stran v České politice? Zatímco význam VV po volbách 2010 naprosto zanikl, u hnutí ANO to vypadá, že by mohla zdárně pokračovat ve své politické činnosti na nejvyšší úrovni, dokonce ještě s vyšší podporou. Pokud však bude toto hnutí kandidovat i v dalších volbách, *skutečně nová strana* to již nebude. V odstavcích zmíněných výše jsme vyslovili předpoklad, že se elektorát tohoto hnutí bude stále častěji zabývat reálným politickým programem založeným na zcela konkrétních problémech, spíše než na rétorických cvičeních o očištění politické kultury. V tom případě nastává otázka, kdo převezme pozici této strany s projektem *novosti* v dalších volbách a zda vůbec bude po takové stranně poptávka.

Scott Althaus ve své práci zmiňuje důležitost definování témat pro nastavování politického procesu na základě průzkumů veřejného mínění (Althaus 2003: 306). Není žádným překvapením, že se v demokraciích kromě klasických stran založených na levo-pravém členění utváří i projekty, které reagují na partikulární problém či téma ve společnosti. Pro rok 2015 je takovým tématem zcela nepochybně téma imigrace a uprchlictví. Často je tak měřen i názor obyvatel na toto téma ve výzkumech veřejného mínění (CVVM: Postoj české veřejnosti k přijímání imigrantů a uprchlíků červen 2015). Pokud tedy byla v roce 2010 i 2013 ve volbách poptávka po *skutečně nových stranách* stojících na boji proti korupci, osobnostem v politice a očištění politické kultury, v dalších volbách tomu může být jinak. Pravděpodobněji se v současné době jeví vznik

či růst strany *proroků*, která bude stát na jednom z doposud upozaděných témat, například imigraci.

V současné době jsme totiž svědky procesu, kdy je v mnoha zemích Evropy stále hlasitější *protestní* volba. Často dobrých volebních výsledků dosahují formace, které obecně kritizují předchozí vlády svých zemí, či konkrétně jejich postoj k některým aktuálním tématům, jako je imigrace či evropská integrace. Takto například ve Velké Británii posiluje strana UKIP či ve Francii Národní fronta.³³

Budoucnost poptávky po *skutečně nových stranách* v ČR je tedy v současnosti nejistá. Přestože se stále u populace objevuje příklon k osobnostem v politice a očištění politické kultury, současná imigrační krize v EU může váhy rozhodování ve volbách snadno změnit. Je velmi pravděpodobné, že se do PS budou dostávat stále nové strany, ať už s rozdílnou životností v rámci volebních období. Jestli to častěji budou *očisťovatelé, proroci* či *skutečně nové strany*, však ukáže až čas.

³³ UKIP i Národní fronta dokonce v roce 2014 vyhrály ve svých zemích volby do Evropského parlamentu.

Závěr

Česká politika prochází v posledních několika letech procesem, který teprve hledá své pojmenování. Zatímco jsme téměř dvacet let byli svědky postupné krystalizace a relativní čitelnosti stranického systému, od roku 2010 se situace změnila. Do té doby zde měly úspěch především strany, které se poměrně jasně daly zařadit na ose pravice-střed-levice, přičemž zároveň měly zřetelně formulovaný program stojící na konkrétním ideologickém základě. Od voleb do PS v roce 2010 se však významně prosadily již dvě strany, které je jen velmi těžké dle podobného schématu zařadit.

Tato diplomová práce se zabývala právě fenoménem těchto *skutečně nových stran* v ČR, které představují VV a hnutí ANO, přičemž jejím cílem bylo identifikovat typického voliče takových stran a zároveň zjistit, zda je v české společnosti stále poptávka po tomto typu stran.

Důležité pro účel práce bylo nejprve popsat kontext, ve kterém takovéto strany vznikají. Stranické systémy v postkomunistických zemích jsou však obecně velmi složitými a dynamickými strukturami, které za sebou mají stále relativně krátkou dobu fungování a jejichž vývoj a utváření nových stran byly poznamenány mnoha specifickými faktory. Přestože se ve většině zemí postupem času vykristalovala dominantní socioekonomická štěpná linie ovlivňující voličské chování, postupem času se začal objevovat prostor pro strany založené na kritice stávajícího establishmentu. Tato kritika se pak velmi často kryje s fenoménem populismu, který působí jako jeden z hlavních aspektů nových stran.

Nové strany se v českém stranickém systému přirozeně objevovaly od samého začátku utváření stranického systému po roce 1989. V kontextu této skutečnosti pak pro účely práce byly tyto strany zasazeny do typologie Paula Lucardieho, který identifikoval tři možné typy nových stran – *očisťovatele*, *proroky* a *mluvčí*. V případě *očisťovatelů* se jedná o jakési odtržené formace z původních stran, které stojí na stejném ideologickém základě a reprezentují podobnou skupinu voličů, jen pod jinou formací. *Proroci* pak využívají prostoru ve stranických systémech a apelují na témata či ideologie, která v rámci etablovaných stran nejsou dostatečně pokryta. *Mluvčí* pak reprezentují skupiny, které nemají v klasických stranách velké zastoupení, jako jsou například etnické minority.

Klíčovou analýzou pro kontext této práce však byla definice nových stran Alana Sikka. Ten přichází s pojmem *skutečně nové strany*. Tento typ stran se vyznačuje tím, že jsou v něm na vedoucích postech především lidé původně nijak nespojení s politikou. Ještě však důležitější je programové a rétorické východisko takové strany, které staví především na boji proti stávajícímu establishmentu, očištění politické kultury v zemi a boji proti korupci. Takovouto definici splňují obě strany, které jsou předmětem zájmu této práce, a to VV, zvolené do PS v roce 2010, a hnutí ANO, zvolené do PS v roce 2013.

Jádrem práce byla analytická část, která potvrdila většinu předpokladů definovaných v hypotézách v úvodu. Obecným předpokladem při analýze voličů *skutečně nových stran* bylo to, že je jen velmi těžké takového voliče dle standardních kritérií charakterizovat. Zatímco tedy dlouhodobě vyprofilované strany na levici (ČSSD, KSČM) či na pravici (ODS, částečně již i TOP 09) se vyznačují tím, že mají poměrně čitelné voliče založené na souboru sociodemografických, socioekonomických či názorových charakteristik, u voličů VV a hnutí ANO se takové charakteristiky hledají jen obtížně.

Podobně to je i v oblasti analýzy názorů voličů těchto stran. Zatímco tedy pravděpodobnost volby například u ODS silně ovlivňuje názor voliče na ekonomické téma, u KSČM názor na téma vztahu ke komunistické minulosti vysokých státních úředníků a u KDU-ČSL názor na vztah státu a církve, volbu VV a hnutí ANO silnější příklon k nějakému společenskému tématu výrazně neovlivňuje. Jedinou výjimkou je důležitost boje proti korupci, která je u voličů obou těchto stran důležitějším faktorem ovlivňujícím jejich volební rozhodování. Ten však působí jako valenční, nikoliv poziční, téma, a je tedy velmi těžké cíleně mířit na takového voliče.

Klíčovou otázkou v rámci fungování skutečně nových stran je to, zda je v české společnosti po takových stranách stále poptávka. K tomuto účelu byl v říjnu 2015 uskutečněn průzkum veřejného mínění na populaci ČR mezi 18-65 lety, který pomocí dvou otázek zjišťoval potenciál další podobné strany v příštích volbách do PS. V rámci tohoto výzkumu uvedly více než dvě třetiny populace, že by volbu takové strany v budoucnu opět zvažovaly. Častěji se pak jednalo o lidi, kteří v roce 2013 volili hnutí ANO. Je tedy pravděpodobné, že tito voliči budou i v příštích volbách hledat stranu

založenou na podobných principech v případě, že již hnutí ANO nebude splňovat tato kritéria.

S tím souvisí i fenomén, který se v polovině volebního období pro tuto stranu rýsuje. Začíná se totiž ukazovat, že kromě vyšší citlivosti voličů ANO na téma *korupce* a *osobnosti mimo politiku* ve straně, se tito voliči začínají více zaměřovat i na reálnou programovou koncepci strany, jako jsou ekonomická témata či zahraniční politika. Je tedy reálně možné, že jsme ke konci roku 2015 svědky přerodu *skutečně nové strany* ve stranu *etablovanou*, která postupně začíná budovat své pevné ideologické základy. Části voličů tato skutečnost může vyhovovat, druhá část se pak s velkou pravděpodobností opět porozhlédne po čerstvé alternativě profilující se jako další *skutečně nová strana*.

V rámci práce bylo na základě výše zmíněných předpokladech definováno celkem pět hypotéz, z nichž byly čtyři potvrzeny. Nepodařilo se však zcela potvrdit hypotézu, která předpokládala absenci statisticky významných rozdílů mezi jednotlivými sociodemografickými skupinami obyvatel u voličů *skutečně nových stran* oproti průměru všech stran. Ukázalo se, že jak VV, tak hnutí ANO, mají menší regionální podporu na Moravě a také mezi staršími lidmi. Zbylé čtyři hypotézy definované v úvodu však byly potvrzeny.

Co se však týká obecných cílů práce, ty byly naplněny pouze částečně. Zatímco předpoklad o poptávce dalších skutečně nových stran mezi českou populací na konci roku 2015 se naplnil, definování voličů VV a hnutí ANO je stále problémem. I přes jistá vodítka v rámci sociodemografických ukazatelů u obou stran přetrvává otázka, na základě jakých charakteristik či motivací jim jejich voliči dali hlas. Na tuto otázku bohužel práce nedokázala zodpovědět, a toto téma tedy stále zůstává výzvou pro další akademická díla. Přestože do jisté míry může napovědět téma korupce, pro samotnou identifikaci voličského chování je tento faktor nedostatečný. Přesto tato práce snad má, alespoň částečně, potenciál přispět do debaty, která se vede v českém kontextu ohledně fenoménu nových stran v českém politickém systému.

V práci bylo použito několik klíčových zdrojů, z nichž zásadní byla díla politologů Paula Lucardieho a především pak Allana Sikka. Zvláště dílo druhého jmenovaného autora pak přispělo k zásadnímu porozumění a identifikaci dvou zkoumaných stran v této práci. V českém kontextu již téma nových stran analyzoval Seán Hanley, jehož dílo ovšem ještě neobsahuje analýzu hnutí ANO jakožto druhého

klíčového aktéra v rámci skupiny *skutečně nových stran* v české politice, což představuje potenciál a prostor pro další tvorbu na toto téma. Co se týká dalších klíčových otázek v práci, i zde velmi dopomohly zdroje zahraničních autorů. Fenomén populismu v postkomunistickém prostoru pomohlo objasnit dílo Andreje Šolkajev, rozšířenost korupce v tomto regionu pak na základě historického dědictví velmi dobře analyzoval Leslie Holmes.

Budoucnost tohoto typu stran je tedy na konci roku 2015 velmi nejistá. Potenciál pro další podobnou stranu v české politice stále existuje, nicméně je vidět, že reálná politika mění vnímání voličů a jejich programové priority. Zatímco tedy v momentě volby strana zdůrazňuje velmi nekonkrétní, často až emoční témata, v průběhu reálné politické činnosti jí nezbyvá, než se ideologicky ukotvovat. Pokud tedy existuje budoucnost *skutečně nových stran*, tak je to především v mobilizaci voličů a cestě k politické moci. Zde totiž s velkou pravděpodobností účel takové strany začíná i končí.

Zdroje a literatura

Abedi, Amir. 2004. *Anti-Political Establishment Parties: A Comparative Analysis*. London and New York: Routledge.

Althaus, Scott. 2003. *Collective Preferences in Democratic Politics: Opinion Surveys and the Will of the People*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bértoa, C. Fernando. 2014. „Party systems and cleavage structures revisited: A sociological explanation of party system institutionalization in East Central Europe.“ *Party Politics*, 20 (1), 16-36.

Cabada, Ladislav, Vít Hlousek, Petr Jurek, 2014. *Party Systems in East Central Europe*. Lanham: Lexington Books.

Ghergina, Sergiu. 2014. *Party Organization and Electoral Volatility in Central and Eastern Europe: Enhancing Voter Loyalty*. London: Routledge.

Grzymala-busse, Anna M. 2002. *Redeeming the communist past: The Regeneration of Communists Parties in East Central Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hanley, Sean. 2011. „Dynamika utváření nových stran v České republice v letech 1996–2010: hledání možných příčin politického zemětřesení.“ *Sociologický časopis*, 47 (1): 115-136.

Hanley, Seán, Tim Haughton, Brigid Fowler, Aleks Szczerbiak. 2007. *Explaining the Success of Centre-Right Parties in Post-Communist East Central Europe: A Comparative Analysis*. Sussex European Institute.

Holmes, Leslie. 2006. *Rotten States?: Corruption, Post-Communism, and Neoliberalism*. London: Duke University Press.

Ishiyama, T. John. 1995. „Communist Parties in Transition: Structures, Leaders and Process of Democratization in Eastern Europe.“ *Comparative politics*, 27 (2), 147-156.

Karklins, Rasma. 2002. „Typology of Post-Communist Corruption.“ *Problems of Post-Communism*, 49 (4): 22-32.

Kitschelt, Herbert. 1995. „Formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies.“ *Party Politics*, 1 (4), 447-472.

Kopeček, Lubomír. 2005. *Trajectories of the Left. Social Democratic and (Ex-) Communist Parties in Contemporary Europe: Between Past and Future*. Brno: CDK a ISPO.

Kubát, Michal. 2003. *Postkomunismus a demokracie: Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán.

Lewis, Paul. 2001. *Political Parties in Post-Communist Eastern Europe*. London: Routledge

Linek, Lukáš. 2011. „Proč se měnila úroveň účasti ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1996–2010?“ *Sociologický časopis*, 47 (1): 9-32.

Lopina, Erika C., Steven G. Rogelberg, Brittany Howell. 2012. „Turnover in dirty work occupations: A focus on pre-entry individual characteristics.“ *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 85 (2): 396-406.

Lucardie, Paul. 2000. "Prophets, Purifiers and Prolocutors: Towards a Theory on the Emergence of New Parties." *Party Politics*, 6 (2): 175-185.

Mair, Peter, Wolfgang C. Müller, Fritz Plasser. 2004. *Political Parties and Electoral Change: Party Responses to Electoral Markets*. London: SAGE Publications.

Pšeja, Pavel. 2004. „Občanské fórum jako katalysátor vývoje stranického systému ČR.“ *Politologický časopis*, 9 (3): 316-327.

Pšeja, Pavel. 2005. *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno: CDK.

Roper, D. Steven, Fesnic Florin. 2003. „Historical Legacies and Their Impact on Post-Communist Voting Behaviour.“ *Europe-Asia Studies*, 55 (1), 119-131.

Reed, Quentin. 1999. „Politická korupce v postkomunistické společnosti.“ Pp. 116-158 in: Pavol Frič (eds.). *Korupce na český způsob*. Praha: G Plus G.

Sartori, Giovanni. 2005. *Strany a stranické systémy*. Praha: Centrum pro studium demokracie.

Sikk, Allan. 2005. „How Unstable? Volatility and the Genuinely New Parties in Eastern Europe.” *European Journal of Political Research*, 44 (1): 391-412.

Smilov, Daniel, Ivan Krastev. 2007. „The rise of populism in eastern europe: policy paper.“ Pp.7-13 in Mesežnikov (ed.). *Populist politics and liberal democracy in Central and Eastern Europe*. Bratislava.

Skolkay, Andrej. 2000. „Populism in Central Eastern Europe.“ *Thinking Fundamentals, IWM Junior Visiting Fellows Conferences*, 9 (11): 1-23.

White, Stephen, Judy Batt, Paul G. Lewis. 2007. *Developments in Central and East European Politics 4*. Durham: Duke University press.

Intenetové zdroje

„Bělobrádek: Babiš slíbil svůj odchod, pokud nebude elektronická evidence tržeb fungovat“ *iHNed.cz*, 11. 10. 2015 (online). Dostupné z: <<http://domaci.ihned.cz/c1-64733590-belobradek-babis-slibil-svuj-odchod-pokud-nejde-elektronicka-evidence-trzeb-fungovat>> (5. 11. 2015)

„CPI Corruption Perception Index 2014“ *transparency.cz* (online). Dostupné z: <<http://www.transparency.org/cpi2014>> (5. 11. 2015)

CVVM. 2015. „Postoj české veřejnosti k přijímání imigrantů a uprchlíků červen 2015“ *Cvvm.soc.cas.cz* (online). Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7411/f3/pm150723.pdf> (5. 11. 2015)

CVVM. 2015. „Stranické preference a volební model v říjnu 2015“ *Cvvm.soc.cas.cz* (online, pdf). Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7435/f3/pv151022.pdf> (5. 11. 2015)

„CPI Corruption Perception Index 2014“ *transparency.cz* (online). Dostupné z: <<http://www.transparency.org/cpi2014>> (5. 11. 2015)

European Commission. 2012. „Corruption“ Special Eurobarometer 374. *Eurobarometer* February 2012 (online, pdf). Dostupné z: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_374_en.pdf> (5. 11. 2015)

Havlingerová, Jana. 2015. „Rozhovor prvního místopředsedy TOP 09 Miroslava Kalouska pro deník E15“ *E15*, 22. 10. 2015. Dostupné z: <<http://www.miroslav-kalousek.cz/clanek697>> (5. 11. 2015)

„Když lidem začnou zářit oči.“ *Youtube* 13. 10. 2013. Dostupné z <<https://www.youtube.com/watch?v=C3bxIwk-vAc>> (5. 11. 2015)

Kopecký, Josef. 2010. „Radek John páčil z děla v centru Prahy. Slibuje, že z politiky odstřelí dinosaury.“ *Idnes.cz*, 20. 4. 2010. Dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/radek-john-palil-z-dela-v-centru-prahy-slibuje-ze-z-politiky-odstreli-dinosaury-gc6-/domaci.aspx?c=A100420_125017_domaci_kop> (5. 11. 2015)

Koutník, Ondřej, Martin Shabu. 2015. „Andrej Babiš: Nejsem tradiční politik. Nemám odpověď na všechno“ *Česká pozice*, 19. 1. 2015 (online). Dostupné z: <http://ceskapozice.lidovky.cz/andrej-babis-nejsem-tradicni-politik-nemam-odpoved-na-vsechno-ptw-/tema.aspx?c=A150115_173549_pozice-tema_lube> (5. 11. 2015)

„Priority hnutí ANO“ *anobudelip.cz* (online). Dostupné z: <<http://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/program/>> (5. 11. 2015)

„Politický program VV“ *olympic.cz* (online, pdf). Dostupné z: <<http://www.olympic.cz/financovani/docs/VV.pdf>> (5. 11. 2015)

Server Českého statistického úřadu *volby.cz*. Dostupné z: <<http://volby.cz/>> (5. 11. 2015)

Šídlová, Tereza. 2011. „Babiš má hnutí naštvaných. Chce se dostat do parlamentu.“ *Aktualne.cz*, 4. 11. 2011 (Online). Dostupné z: <<http://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/babis-ma-hnuti-nastvanych-chce-se-dostat-do-parlamentu/r~i:article:720366/>> (5. 11. 2015)

Další zdroje

Česká volební studie 2010 (data). Praha: CVVM.

Česká volební studie 2013 (data). Praha: CVVM.

Výzkum veřejného mínění na populaci ČR 15-65 let. Ipsos, realizace 22.10 – 27.10. 2015

Abstrakt

Cílem této práce je analýza fenoménu typické skupiny nových stran v českém stranickém systému, které zde poprvé výrazně uspěly v roce 2010, když se do PS dostala strana Věci veřejné. V roce 2013 se situace opakovala a volební úspěch zaznamenala podobný subjekt, konkrétně hnutí ANO. Práce je zasazena do kontextu teorie Alana Sikka, který přichází s typologií *skutečně nových stran*, které odpovídá profil obou zmíněných subjektů. Cílem práce je analyzovat typického voliče obou stran a zároveň pomocí dostupných dat zodpovědět otázku, zda je po podobném typu strany ve společnosti stále poptávka. Základním předpokladem, ze kterého vychází analýza voličského chování, je to, že voliče obou subjektů bude velmi složité identifikovat pomocí sociodemografických, socioekonomických či názorových rozdílů, přičemž je bude spojovat především silnější poptávka po řešení problematiky korupce ze strany nových politických stran. V práci jsou tak pomocí pokročilých statistických metod ověřovány hypotézy stojící na výše zmíněných předpokladech. Hlavní motivací pro zpracování této práce je nedostatečné objasnění dané problematiky v současném stavu výzkumu, plynoucí z faktu, že je téma nových stran stále poměrně čerstvým fenoménem na české politické scéně.

Abstract

Goal of this diploma thesis is to analyze a phenomenon of new parties in the Czech party system, which have been noticeably succeeding since 2010 general election, when a party Veci veřejné entered the Chamber of Deputies. In 2013, this situation repeated when similar political subject, movement ANO, achieved electoral success. This thesis is put into context of Alan Sikk's theory, who came up with a typology of genuinely new parties. This category complies with both above mentioned subjects. Aim of this paper is to analyze a typical voter of both parties and, with employment of available data, answer, whether there is still demand for similar type of political party within the society. Initial assumption, which analysis of electoral behavior bases on, is that electorate of new subjects is difficult to identify according to socio-demographic, socio-economic and opinion differences. At the same time, the electorate has in common stronger demand for a solution of problems of corruption, which new parties emphasize. Therefore, this thesis verifies hypothesis based on above mentioned assumptions with employment of advanced statistical methods. Main motivation for this study is an insufficient clarification of the problematic within contemporary research, because the phenomenon of genuinely new parties is relatively new in the Czech political scene.